

ภาคผนวก ก.

สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

1. คำนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์นำภาคภูมิใจเป็นสังคมที่เปิดกว้างยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอกและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืน เป็นสังคมที่มีความสงบสันติอบอุ่น และเอื้ออาทรต่อกัน ปราศจากความขัดแย้งอย่างรุนแรง มีความเชื่อมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผล และทางสายกลาง มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้เป็นต้นไป กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความก้าวหน้าด้านวิทยาการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญทำให้โลกอยู่ในภาวะไร้พรมแดน และนำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคมการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนถาวรของประเทศไทย

ในด้านเศรษฐกิจ กระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ตลาดของโลกกว้างขวางขึ้น มีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตและการลงทุนข้ามชาติทั่วโลก มีการจัดตั้งองค์การการค้าโลก การรวมกลุ่มการค้าทั้งในอเมริกาเหนือ ยุโรป อาเซียนแปซิฟิก เพื่อช่วยสร้างเสถียรภาพและความเป็นธรรมด้านเศรษฐกิจและการค้าให้แก่ทุกประเทศ และช่วยเร่งกระบวนการถ่ายทอด และให้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย ในขณะเดียวกันการที่ระบบเศรษฐกิจของโลกได้มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นโดยทุก ๆ ประเทศให้ความสำคัญกับนโยบายการค้าเสรี ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ทางด้านสังคม คนไทยจะมีโอกาสในการเลือกรับข่าวสารที่หลากหลายตามรสนิยมของแต่ละคน สามารถที่จะเรียนรู้รับข้อมูลข่าวสารรอบโลกภายในบ้านของตนเอง หรือในที่ทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ ในขณะเดียวกันการเติบโตของภาคธุรกิจและอำนาจของข่าวสารที่เผยแพร่เข้าถึงบุคคลโดยตรงทำให้หน่วยต่าง ๆ ในสังคมมีพลังในการต่อรองที่ดีขึ้น และมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เกิดแรงกดดันให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามกระแสวัฒนธรรมและข้อมูลข่าวสารที่ขาดการกลั่นกรองไหลผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ธุรกิจบันเทิง โฆษณา ฯลฯ ก่อให้เกิดวัตถุนิยมและบริโภคนิยมและบริโภคนิยมตลอดจนความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ในหมู่คนรุ่นใหม่รวมทั้งการครอบงำทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ กระแสโลกาภิวัตน์ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดค่านิยมสากล เช่น กระแสประชาธิปไตย กระแสด้านสิทธิมนุษยชน กระแสความเท่าเทียมกันของหญิง ชาย กระแสการร่วมกัน

พหุภังคศาสตร์ภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการตระหนักร่วมกันอย่างกว้างขวางว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นไปในด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวโดยละเลยมิติความเป็นมนุษย์ ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เกิดสภาพการเสียดุลของการพัฒนาที่รุนแรงซึ่งในอนาคตหากไม่แก้ไขแล้วคนและธรรมชาติจะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลได้

1.1 สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกทั้งในแง่บวกและลบดังกล่าวมาแล้วข้างต้น การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคมเสียใหม่ให้เข้มแข็งพร้อมรับสถานการณ์ในอนาคต และให้สามารถที่จะช่วงชิงโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลกมาใช้เป็นแรงผลักดันในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมและตรงกับความต้องการของคนไทย ทั้งนี้ให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่ความเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วภายในปี พ.ศ. 2563 โดยเศรษฐกิจไทยจะมีขนาดเป็นลำดับ 8 ของโลก คนไทยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวไม่ต่ำกว่า 3000,000 บาทต่อปี หรือประมาณ 12,000 เหรียญสหรัฐ ซึ่งวัด ณ ระดับราคาปี 2536 และสัดส่วนคนยากจนจะลดลงต่ำกว่าร้อยละ 5 ควบคู่กันไปด้วยกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนส่วนใหญ่ ดังรายละเอียดที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นวิสัยทัศน์สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอีก 25 ปีข้างหน้า ดังนี้

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่น มีความภูมิใจในความเป็นไทยและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีความมั่นคง สงบสุขสันติกับนานาชาติ เป็นที่ยกย่องและเป็นประเทศระดับแนวหน้าในประชาคมโลกเป็นสังคมที่คนมีความสุข อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นสังคมที่มีเมตตากรุณา เคารพในสิทธิมนุษยชน มีหลักธรรมของศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทย

คนไทยทุกคนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่มากขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และมีส่วนร่วมอย่างเต็มภาคภูมิในกระบวนการพัฒนาประเทศ เด็กไทยทุกคนจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ได้รับสารอาหารครบถ้วนตั้งแต่ปฐมวัย รวมทั้งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี และทุกคนมีโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมที่มีคุณภาพ

คนไทยมีขีดความสามารถพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ คนในวัยหนุ่มสาวได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่น้อยกว่า 40 ของคนในกลุ่มอายุ 18 - 24 ปี กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้รับโอกาสทางการศึกษาและการมีงานทำอย่างทั่วถึงถ้วนหน้า คนไทยจะมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ รู้จักตัวเอง รู้เท่าทันโลก และมีศักยภาพที่จะปรับตัวเองอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต

เศรษฐกิจตั้งอยู่บนรากฐานของโครงสร้างสรรค์ เป็นศูนย์กลางที่สำคัญในภูมิภาค ทั้งในด้านการผลิต การคมนาคม การเงิน การท่องเที่ยว และบริการ มีระบบการค้าขายแบบเสรีที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ทันโลกทางด้านเทคโนโลยีและนำโลกในมิติที่ประเทศไทยมีความเป็นเลิศ มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ โดยมีความสมดุลกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นฐานการจ้างงานและสร้างโอกาสในการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมทั่วทุกกลุ่มคนทุกพื้นที่

ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคและชนบทไม่แตกต่างจากคนในเมืองหลวง คือจะมีโอกาสได้รับบริการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมที่จำเป็นอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง มีหลักประกันด้านสุขภาพอนามัย สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างสะดวกด้วย เครือข่ายระบบโทรคมนาคมและการขนส่งที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพได้อย่างเสรี และใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลรักษาและจัดการอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพของคนในปัจจุบัน เพื่อเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่คนรุ่นหลัง คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเมืองและชุมชนที่น่าอยู่อาศัย มีความปลอดภัย เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ

มีระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ โดยมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีภาคราชการที่มีประสิทธิภาพ มีนักการเมืองและข้าราชการที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถสูง และยึดผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นหลักเป็นที่พึ่งและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

1.2 แนวคิดทิศทางและกระบวนการสนับน้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

การก้าวไปสู่วิสัยทัศน์สังคมไทยที่พึงปรารถนาดังกล่าว จึงจำเป็นจะต้องทำอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปในระยะยาว โดยการสร้างโอกาส หลักประกันและสภาพแวดล้อมให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแผนร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาสังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหาและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้มากกว่า ทศวรรษที่ผ่านมา

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นก้าวแรกของการนำวิธีการใหม่ในการพัฒนาประเทศมาใช้เพื่อจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคมให้สามารถบรรลุถึงสภาวะอันพึงปรารถนาของคนไทยทั้งชาติในอนาคต การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้เริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้คนไทยทุกกลุ่มสาขาอาชีพและภูมิภาคของประเทศเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง

ตั้งแต่การเริ่มจัดทำแผน แทนการกำหนดแผนจากภาคราชการแต่เพียงฝ่ายเดียวอย่างแต่ก่อน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเปิดศักราชกระบวนการวางแผนที่เน้นสร้างความร่วมมือร่วมใจกันผลักดันอย่างสมานฉันท์ของคนในชาติ

แนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีต ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นพัฒนา อุตสาหกรรม และการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและความเจริญทางด้านวัตถุที่มากขึ้น มิได้หมายความว่าคนไทยและสังคมไทยจะมีความสุข มีความสมบูรณ์พูนสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามและเรียบง่ายของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนไปพร้อม ๆ กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคม

การพัฒนาที่ท้าทายต่อการอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมไทยในอนาคต คือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนไทยให้สามารถมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งเน้นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อไป รวมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากการแยกส่วนรายสาขาเศรษฐกิจหรือสังคมที่ขาดความเชื่อมโยงเกื้อกูลต่อกัน มาเป็นการพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการเพื่อให้เป็นแผนพัฒนาฯ ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศอย่างแท้จริง

ยุทธศาสตร์ใหม่ที่เป็นหัวใจสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีสองประการ คือ ประการแรก การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้นมากที่สุด โดยการใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งการที่จะให้มีหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี ประการที่สอง การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับกระบวนการและกลไกในการบริหารจัดการงบประมาณและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว และสัมพันธ์สอดคล้องกัน โดยยึดหลักการประสานงานภายใต้ระบบการจัดการพื้นที่กับภารกิจของหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด แผนงาน โครงการตาม ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบติดตาม และประเมินผลโดยการจัดทำเครื่องชี้วัดความสำเร็จของแผนในหลายมิติและหลายระดับ รวมทั้งจัดให้

มีระบบการ ติดตามประเมินผลเป็นประจำทุกปี โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการ ติดตามผลการพัฒนาอย่างกว้างขวาง

เป็นที่หวังว่าการเริ่มต้นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในระยะเวลาเดียวกันกับที่ประเทศก้าวเข้าสู่ศักราชใหม่จะเป็นยุคสมัยของความเป็นปึกแผ่นและความสมานฉันท์ของคนในชาติ ซึ่งความร่วมมือร่วมใจในรูปแบบต่าง ๆ ในการแปลงแผนสู่กระบวนการที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะร่วมกันก้าวเดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และรับผิดชอบร่วมกันในการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานเป็นประจำปี และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นกระบวนการเรียนรู้ในอันที่จะอยู่ร่วมกันอย่างรู้ รัก สามัคคี ร่วมเย็นเป็นสุข เป็นธรรม และเป็นไท

2. สถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา

2.1 สังคมไทยได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวอยู่ในระดับสูงโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.8 ต่อปี รายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี 2504 เป็น 68,000 บาท ในปี 2538 ตามราคาประจำปี สัดส่วนคนยากจนของประเทศลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.7 ในปี 2535 เปรียบเทียบกับเป้าหมายร้อยละ 20 ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ฐานะการเงินการคลังของประเทศมีความมั่นคงและได้รับการยอมรับโดยทั่วไปจากนานาประเทศ ส่วนการลงทุนของภาครัฐในด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมโดยต่อเนื่องกัน ได้ทำให้คนไทยมีรายได้ ฐานะความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาโดยตลอด

2.2 ถึงแม้ว่าการพัฒนาประเทศจะบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่กิจกรรมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ยังกระจุกตัวอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑล รายได้ต่อหัวของคนไทยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีรายได้ต่อหัวต่ำที่สุดประมาณ 12 เท่า กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด 20 เปอร์เซ็นต์แรกมีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 54 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 59 ในปี 2535 ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ 20 เปอร์เซ็นต์ต่ำสุดมีสัดส่วนรายได้ลดลงจากร้อยละ 4.6 ในปีจากผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่และการพัฒนาประเทศในระยะยาว

2.3 ผลของการพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้รับการบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมมากขึ้นในระดับที่น่าพอใจ กล่าวคือ ในปี 2537 ในหมู่บ้านชนบทมีไฟฟ้าใช้แล้วร้อยละ 97.7 มีน้ำสะอาดดื่มกินในระบบประปา สำหรับเขตเมืองในภูมิภาคมากกว่าร้อยละ 75 และร้อยละ 32 ในหมู่บ้านชนบท ในด้านคมนาคมขนส่งได้มีถนนเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด อำเภอและตำบล

คิดเป็นระยะทางรวมทั้งสิ้น 210,025 กิโลเมตร ซึ่งเป็นถนนในหมู่บ้านประมาณ 123,000 กิโลเมตร ในด้านการศึกษาคนไทยในชนบทมีการศึกษาสูงขึ้น โดยมีอัตราเข้าเรียนในภาคบังคับถึงร้อยละ 97.7 ความสำเร็จของการพัฒนาด้านสาธารณสุขได้ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยในปี 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 67.6 ปี เปรียบเทียบกับปี 2533 ซึ่งคนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยเพียง 63 ปี เท่านั้น

2.4 การมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งในด้านรายได้ ทำให้คนไทยและสังคมไทย มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคม คือ การข่มขู่ใน ศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย การเอาเปรียบประจบสอพลอให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของ ไทยเริ่มจางหายไปพร้อม ๆ กับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้สภาพบีบคั้นทางจิตใจของคนในสังคมเกิดจากความแออัดของชุมชนเมืองสภาวะการเจ็บป่วย ของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่โรคสมัยใหม่ เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง รวมทั้งการ บาดเจ็บล้มตายจากอุบัติเหตุและอุบัติเหตุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและราย ได้ที่สูงขึ้น

2.5 การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ ในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ป่าไม้ยังคงถูกทำลาย ลงถึงปีละ 1 ล้านไร่ ที่ดินทำกินถูกชะล้างพังทลายคุณภาพของแม่น้ำ ลำคลอง เปลี่ยนแปลงจนไม่ สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทั้งในด้านคุณภาพของอากาศ ปริมาณ ฝุ่นละออง รวมทั้งเสียงในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองหลักในภูมิภาคนั้น ได้เกิดผลกระทบ ต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้การพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนและ การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมองข้ามการพัฒนาคุณค่าของความเป็นคน ละเล่ห์ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

3. วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาขาดความสมดุล คือ เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน และเพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาที่พึงปรารถนา ในระยะยาว การพัฒนาในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และ เป้าหมายหลักของการพัฒนาไว้ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคนทั้งในด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาให้มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง

(2) เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนรวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

(3) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคง และสมดุล เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม

(4) เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

(5) เพื่อปรับระบบบริหารจัดการ เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากขึ้น

3.2 เป้าหมาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การพัฒนาข้างต้น เห็นสมควรกำหนดเป้าหมายซึ่งจะเป็นเครื่องชี้วัดผลการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์หลักในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ไว้ดังนี้

(1) เพิ่มปริมาณการเตรียมความพร้อมทุกด้านของเด็กปฐมวัย (0 - 5 ปี) อย่างมีคุณภาพ

(2) เพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปี แก่เด็กในวัยเรียนทุกคน การเตรียมการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็น 12 ปี และการฝึกอบรมครู อาจารย์ ทุกคนอย่างต่อเนื่อง

(3) ยกกระดับทักษะฝีมือและความรู้พื้นฐานให้แก่แรงงานในสถานประกอบการ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกต่อกลุ่มแรงงานอายุ 25 - 45 ปี

(4) ให้ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภทได้รับโอกาสการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และได้รับบริการพื้นฐานทางสังคมอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

(5) ลดอัตราการประสบอันตรายจากการทำงาน และลดจำนวนการเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ โดยเฉพาะการจลาจล การชนส่งวัตถุเคมีอันตราย และอัคคีภัยในอาคารสูง

(6) รักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทย โดยลดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดให้อยู่ในระดับร้อยละ 3.4 ของผลผลิตรวมในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และรักษาอัตราเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเฉลี่ยร้อยละ 45 ต่อปี

(7) ระดมการออมของภาคครัวเรือนให้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างน้อยร้อยละ 10 ของผลผลิตรวมในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

(8) ขยายปริมาณและเพิ่มคุณภาพของบริการ โครงสร้างพื้นฐานสู่ภูมิภาค และชนบท

(9) ลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศให้น้อยกว่าร้อยละ 10 ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

(10) อนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้ได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 25 ของพื้นที่ของประเทศ รวมทั้งรักษาพื้นที่ป่าชายเลนให้คงไว้ไม่น้อยกว่า 1 ล้านไร่ ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

(11) สร้างโอกาสและเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพเกษตรในรูปแบบของเกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน และวนเกษตร

(12) เพิ่มการลงทุนในการควบคุมและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในเมือง ภูมิภาค และชนบท

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาดังกล่าว เห็นควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่สำคัญดังนี้

4.1 การพัฒนาศักยภาพของคน ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ประเทศมีโครงสร้างประชากรที่เหมาะสม และมีการกระจายตัวของประชากรที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การพัฒนาสติปัญญาและทักษะฝีมือแรงงานให้คนไทยทุกคนมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้นในกระบวนการผลิตและสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการพัฒนา

สุขภาพและพยานามย์ที่มุ่งเสริมสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า และมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค

4.2 การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ประกอบด้วยแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชน การสร้างโอกาสให้คน ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคมการพัฒนากระบวนการความมั่นคงทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง การเสริมสร้างขีดความสามารถในระบบอำนาจความยุติธรรมและระบบความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชน และการส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาคนและประเทศให้สมดุลและยั่งยืน

4.3 การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง ประกอบด้วยแนวทางการกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาค การพัฒนามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การสนับสนุนกระบวนการการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน การเสริมสร้างโอกาสการพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพและการมีงานทำด้วยการส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและบริการทางสังคม การแก้ไขปัญหาและรักษาสภาพแวดล้อมเมือง การบริหารจัดการงานพัฒนาในลักษณะพหุภาคี ทั้งในงานพัฒนาทั่วไปและในระดับพื้นที่

4.4 การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยแนวทางการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ การปรับโครงสร้างการพัฒนาให้เข้มแข็งเพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนและบริการ โครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพชีวิต

4.5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยแนวทางการบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว การจัดระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้ประโยชน์และควบคุมดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรอย่างเป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งการบริหารจัดการเพื่อป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากธรรมชาติ

4.6 การพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการพัฒนาภาครัฐให้มีสมรรถนะและพันธกิจหลักในการเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของคน ทำให้คนในสังคมเป็นพันธมิตรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรมในการบริหารรัฐกิจ การจัดการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี สนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของภาครัฐ เพิ่มพูนประสิทธิผลและประสิทธิภาพของภาครัฐด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการ ตลอดจนการสร้างความร่วมมือในงานบริหารรัฐกิจ โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านนโยบายสาธารณะและการกำหนดระเบียบวาระแห่งชาติ

4.7 การบริหารจัดการเพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาฯ ไปดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ประกอบด้วยแนวทางการแปลงแผนสู่การปฏิบัติด้วยระบบการจัดการในระดับพื้นที่ตามภารกิจของหน่วยราชการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม การพัฒนากลไกของรัฐในการปฏิบัติงาน การเร่งรัดพัฒนาระบบกฎหมายให้เป็นไปในแนวทางของระบบกฎหมายมหาชน เพื่อเอื้ออำนวยต่อการจัดให้มีกฎหมายรองรับแผนพัฒนาฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเพื่อการพัฒนา การเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานกลางในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนาสมรรถนะกลไกนอกภาครัฐ และการติดตามและประเมินผลโดยมีการจัดทำดัชนีชี้วัดผลของการพัฒนาแบบองค์รวม

5. ลักษณะและการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

5.1 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นแผนชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งในทศวรรษหน้าและในช่วง พ.ศ. 2540 - 2544 ซึ่งเน้นการพัฒนาในลักษณะที่เป็นกระบวนการเพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาแบบแยกส่วนหรือตามรายสาขาเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นแบบองค์รวม คือ การพัฒนาแบบรวมส่วนหรือบูรณาการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ อันจะทำให้การพัฒนา มีประสิทธิภาพมีความยั่งยืนและคนไทยทั้งหมดได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากกว่าที่ผ่านมา

5.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นการชี้นำทิศทางการพัฒนาตามวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยไม่เน้นรายละเอียดของแนวทางการพัฒนาตามสาขาเศรษฐกิจและสังคม และมาตรการระยะสั้นซึ่งหน่วยงานปฏิบัติต้องดำเนินการตามปกติอยู่แล้ว ดังแผนงาน โครงการ และมาตรการ เพื่อให้มีการดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ รวมถึงการกำหนดให้มีเป้าหมายและโครงการที่จะทำให้เกิดผลต่อประชาชน มิใช่ต่อองค์กรของรัฐ หรือเป็นโครงการพัฒนาที่ประชาชนคัดค้านใจหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ

5.3 การจัดทำแผนงานและโครงการพัฒนาตามยุทธศาสตร์นั้น ควรจะต้องดำเนินการแบบองค์รวม คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกองค์จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ มีการประสานการวิเคราะห์โดยยึดหลักพื้นที่และการกิจ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบเป็นกรอบในการจัดทำแผนงานและแผนโครงการ แผนเงินและแผนคนโดยใช้ยุทธศาสตร์และแนวทางของแผนควบคู่ไปกับพื้นที่ เป็นเครื่องมือในการขอรับสนับสนุนด้านงบประมาณ ตลอดจนการติดตามประเมินผลประจำปี

5.4 การติดตามประเมินผลความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จะต้องมีการสร้างดัชนีชี้วัดทั้งในระดับภาพรวมและแผนงานโครงการใน 5 ระดับ คือ

(1) ดัชนีชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนา สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องชี้วัดผลความก้าวหน้าแท้จริงของการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวมในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าสามารถดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาประเทศที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด

(2) ดัชนีชี้วัดประสิทธิผลของการพัฒนาเฉพาะด้าน สร้างขึ้นเพื่อติดตามประเมินผลการพัฒนาในแต่ละด้านที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความสำเร็จและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในลักษณะผสมผสานระหว่างภารกิจกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานโครงการในแต่ละสาขาให้มีประสิทธิภาพ

(3) ดัชนีชี้วัดประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การพัฒนา สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการติดตามประเมินผลความสำเร็จหรือความล้มเหลวของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

(4) ดัชนีชี้วัดประสิทธิผลขององค์กรที่ดำเนินงานพัฒนา สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องชี้วัดขีดความสามารถขององค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินงานแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติในทุกระดับตามแนวทางการประสานแผนงาน แผนเงินและแผนคน ที่เน้นการกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพและผลงานขององค์กร ทั้งในด้านการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในองค์กร การเพิ่มพูนประสิทธิภาพการดำเนินงาน การสร้างระบบการติดตามประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานขององค์กรต่อไป

(5) ดัชนีชี้วัดสถานการณ์ที่เป็นจริงในด้านต่าง ๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติหรือข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จหรือประสิทธิผลของการพัฒนาในระดับต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

บันทึกไทยในแนวพระราชดำริ

รองศาสตราจารย์อุดม หนูทอง

ผู้เรียบเรียง

บัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ

ความนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน เริ่มตั้งแต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรก เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2493 นับเป็นพระราชภาระที่หนัก และเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อบัณฑิตและสถาบันการศึกษาทั้งปวงอย่างหาที่สุคติได้

ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่งในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของทุกสถาบัน คือการขอพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานสั้นๆ กระชับ เปี่ยมด้วยสาระที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริต่าง ๆ เกี่ยวกับบัณฑิตไทย ตั้งแต่คุณสมบัติเฉพาะตัวของบัณฑิตเอง ตลอดถึงบทบาทหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ อย่างไรก็ตามแม้พระบรมราโชวาทจะมีประโยชน์ยิ่ง แต่การถ่ายทอด เผยแพร่ยังอยู่ในวงจำกัด คือเผยแพร่ในวันพระราชทานปริญญาบัตรครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นมีการรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นบ้าง เช่น สำนักราชเลขาธิการรวบรวมพิมพ์เป็นวาระ หน่วยงานบางหน่วยจัดพิมพ์แจกในโอกาสสำคัญ มีผู้รวบรวมจัดพิมพ์แจกในพิธีพระราชทานเพลิงศพ มีการศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องบ้าง เป็นต้น ในวาระเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะได้ประมวลพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาดังแต่เริ่มแรกมาพิจารณาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับบัณฑิตไทยอย่างไร เพื่อบัณฑิตทั้งหลายจะได้ระลึกถึงและมองย้อนสำรวจตนเอง รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาจะได้ทบทวนปรัชญานโยบาย มาตรการและวิธีการต่าง ๆ ในการผลิตบัณฑิตให้สนองแนวพระราชดำริและเกิดผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การศึกษาแนวพระราชดำริเกี่ยวกับบัณฑิตไทยในที่นี้ ใช้ข้อมูลพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ถึง พ.ศ. 2537 พระบรมราโชวาททั้งหมดมีองค์ประกอบเหมือนกันคือ เริ่มต้นด้วยทรงแสดงความยินดีกับความก้าวหน้า ของมหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ไปพระราชทานปริญญากิตติมศักดิ์ (ถ้ามี) และบัณฑิต จากนั้นอาจจะทรงปรารภถึงการกิจของมหาวิทยาลัยบ้างเล็กน้อย แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิต ซึ่งเป็นสาระหลัก จบลงด้วยการพระราชทานพร

สำหรับเนื้อหาของพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวกับบัณฑิตมีสาระสำคัญ 5 ประการ คือ

ประการแรก ทรงกล่าวถึงความสำคัญของบัณฑิต

ประการที่สอง ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติทั่วไปของบัณฑิต

ประการที่สาม ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติของบัณฑิตเฉพาะสาขาวิชาชีพ

ประการที่สี่ ทรงกล่าวถึงหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต

ประการที่ห้า ทรงกล่าวถึงสิ่งที่น่าห่วงใยสำหรับบ้านเมือง ซึ่งทรงฝากให้เป็นหน้าที่หรือข้อคิดของบัณฑิต

ความสำคัญของบัณฑิต

ความเข้าใจโดยทั่วไป "บัณฑิต" คือผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญา สังคมไทยให้ความสำคัญกับปริญญาอย่างมากถือกันว่าเป็น "ใบเบิกทาง" ของชีวิต วันรับพระราชทานปริญญาเป็นวันที่มีความหมายอย่างยิ่ง ยังความปลาบปลื้มใจให้แก่ทั้งตัวบัณฑิตเอง ญาติมิตร และครูอาจารย์ ความเป็นบัณฑิตจึงค่อนข้างจะผูกติดอยู่กับปริญญามากกว่าคุณสมบัติของผู้เป็นเจ้าของปริญญา

อันที่จริงคำว่า "บัณฑิต" มีความหมายลึกซึ้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า "ผู้ที่ควรแก่นามว่า "บัณฑิต" นั้น นอกจากความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลมีธรรม มีสติสัมปชัญญะ อดทน อดกลั้น ประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ที่ควรแก่การนับถือเป็นแบบอย่าง" (จ.พ./26 มี.ย. 2494) บัณฑิตเป็นผู้ที่สังคมและประเทศชาติคาดหวังในความรู้ความสามารถและความดี เป็นกำลังสร้างสรรค์อำนวยการความเจริญ ความก้าวหน้า ความผาสุก และความมั่นคงแก่ส่วนรวมได้ เหตุนี้รัฐจึงลงทุนทุ่มเทมากมาย เพื่อสร้างบัณฑิต (ม.ช./22 ธ.ค. 2512) นอกจากนี้ที่บ้านเมืองมีผู้ได้รับการศึกษาชั้นสูงมากขึ้นนั้น เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอารยะประเทศ (จ.พ./4 ก.ค. 2500) เหล่านี้คือความสำคัญของบัณฑิต พิธีรับปริญญาบัตรก็มีความหมายสำคัญมากแก่บัณฑิตทั้งหลาย เพราะ "เป็นการประกาศรับรองวิทยฐานะของแต่ละคนให้ปรากฏแก่มหาชน เป็นผู้มีความรู้ ความฉลาด และความสามารถพร้อม ควรจะยกย่องไว้วางใจให้ประกอบกิจการที่สำคัญของบ้านเมืองได้" (ม.ช./27 ก.ค. 2532) ปริญญาบัตรซึ่งบางทีเห็นกันว่าเป็นเพียงแผ่นกระดาษ และครูวิทยฐานะซึ่งบางทีเห็นกันว่ารุ่มร่ามน่ารำคาญก็เป็นเครื่องหมายและความรู้และคุณสมบัติทั้งปวง (จ.พ./12 ก.ค. 2518) ดังนั้น บัณฑิตจึงต้องรักษา "ศักดิ์" และ "สิทธิ์" แห่งปริญญาเอาไว้ กล่าวคือ "ศักดิ์" หมายถึงกำลังอำนาจทางวิชาการ ซึ่งต้องรักษาฝึกฝนให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ ส่วน "สิทธิ์" หมายถึงความดำรง ซึ่งต้องรักษาโดยนำเอาวิชาการไปสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมให้บังเกิดและเพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น (ม.อ./15 ก.ย. 2520)

การที่ทรงให้ความสำคัญของบัณฑิตชนนี้ย่อมเป็นสิ่งเตือนใจบัณฑิตให้ตระหนักในฐานะของตน การคาดหวังของสังคม และระลึกรถึงคุณของประเทศชาติประชาชนที่มีส่วนเกื้อกูลจนได้ศึกษาสำเร็จปริญญา

คุณสมบัติทั่วไปของบัณฑิต

ผู้ผ่านการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาแล้ว "ควรจะถือได้ว่าเป็นผู้มีการศึกษาอย่างดี มีความรู้ทางวิชาการอย่างถูกต้องแน่นหนา มีสมองที่ว่องไวชัดเจนที่จะคิด และมีวิธีการคิดที่จะให้ถูกต้องเที่ยงตรง ทั้งให้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ สำหรับที่จะนำไปใช้ในการงานของส่วนรวมต่อไป" (ม.ร./16 มี.ย. 2520) เพราะ "ถ้าหากไม่มีพื้นฐานทางวิชาการที่มั่นคงแล้ว ก็จะดูเหลือวิสัยที่จะปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาท้งปวงให้บรรลุผลอันพึงประสงค์ได้" (ม.ร./2 ค.ค. 2518) นี่คือนิยามคุณสมบัติพื้นฐานของบัณฑิต

กล่าวอีกนัยหนึ่ง บัณฑิตคือผู้มีสติปัญญา "สติ" หมายถึง ความระลึกรู้ ความรู้สึกตัว ความไม่วิปลาส ความรู้จักรับผิดชอบ ส่วน "ปัญญา" หมายถึง ความมีวิชาความรู้ ความรอบรู้ ความรู้จริงรู้ตลอด ความเฉลียวฉลาด และความสามารถซึ่งเกิดจากการศึกษาและความคิดพิจารณา สติปัญญาทำให้ท่านรู้เท่าทันและรู้แจ้งจริงในสิ่งต่าง ๆ สามารถพิจารณาหาเหตุทาง วิธีการ ที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์บริบูรณ์ (อ.พ./15 ก.ค. 2531)

อย่างไรก็ตาม การเรียนจบได้รับปริญญานั้นถือเป็นเพียงขั้นต้นของการศึกษา บัณฑิตจะต้องพยายามศึกษา ผูกพันต่อไปให้ทันความรู้วิชาการใหม่ ๆ (ม.ก./19 ก.ค. 2499) "ทุกคนจะต้องบำเพ็ญตนเป็นผู้ที่สนใจในวิชาการโดยไม่หยุดยั้ง เพื่อรักษาเกียรติแห่งความเป็นบัณฑิตตลอดไป" (ว.ส./14 ธ.ค. 2504) ถ้าไม่ศึกษาเพิ่มเติมไว้ ต่อไปไม่ช้าก็จะเป็นผู้ล้าหลัง ไม่ทันกับความเจริญของโลก (ม.พ./6 เม.ย. 2504)

อนึ่ง บัณฑิตจะต้องเข้าใจขอบข่ายของคำว่า "ความรู้" ให้กว้าง ซึ่งทรงจำแนกไว้ 3 อย่างคือ ความรู้ วิชาการ ความรู้ปฏิบัติการ และความรู้คิดอ่าน ตามเหตุตามผล ความรู้ทั้ง 3 อย่างนี้ ทุกคนควรเรียนรู้ให้ครบ เพื่อประกอบการทำงานและแก้ปัญหาท้งปวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ม.ม./2 ก.ค. 2535) ส่วนปัญหาคงพัฒนาในห่วงงามยิ่ง ๆ ขึ้น ด้วยการฝึกคิดด้วยความตั้งใจให้เที่ยงตรง ปราศจากอคติ ตั้งมั่นอยู่ในเหตุผลที่ถูกต้องเป็นธรรม เห็นความจริง (ม.ร./27 ค.ค. 2521)

นอกจากสติปัญญาแล้ว บัณฑิต "ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลมีธรรม มีสติสัมปชัญญะ อดทน อดกลั้น ประพฤติแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ที่ควรแก่การนับถือเป็น

แบบอย่าง" (จ.พ./26 มี.ย. 2494) เรื่อง "ความสุจริต" เป็นคุณสมบัติของบัณฑิตที่ทรงอำนาจไว้มากที่สุด เช่น

การประกอบการทำงานจะใช้แค่ความรู้อย่างเดียวไม่พอ ต้องยึดคุณธรรมสำคัญข้อหนึ่งกำกับใจไว้ นั่นคือ "ความสุจริต" (จ.พ./7 ก.ค. 2498)

"การที่จะใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพต่อไปข้างหน้า ควรนึกถึงเกียรติและความ ซื่อตรง เพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มาก" (ม.ธ./28 ม.ค. 2503)

นอกจากนี้ทรงกล่าวถึงเรื่อง ความยุติธรรม การทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชา ไม่พ่ายแพ้แก่ความโลภ ความกลัว ความริษยา (ส.จ./25 ต.ค. 2516) มีความเสียสละ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สละความตามใจตัว ความสะดักสะบายนับเป็นประโยชน์ส่วนตัวเสียได้ เพื่อที่จะถนอมรักษาความดี" (มสว. ประสานมิตร / 29 มี.ย. 2520) และมีความจริงใจระหว่างกันในการทำงาน (ส.พ.บ. /26 มี.ค. 2524)

กล่าวได้ว่า ภูมิรู้ทางวิชาการต้องมีฐานคุณธรรมรองรับ คุณธรรมที่สำคัญยิ่งที่ต้องมีไว้ประจำใจคือ "ปัญญา" ซึ่งต้องใช้คิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้เห็นกระจ่างชัด ด้วยความมั่นใจ เป็นกลาง ไม่สะเทือนด้วยอคติ มีเหตุผล รู้ผิด ถูก ดี ชั่ว ควรทำ และไม่ควรรทำ (จ.พ./14 ก.ค. 2516) อนึ่ง คุณธรรมทั้งหลายนั้น บัณฑิตต้องสั่งสมให้พอกพูนขึ้นเสมอ (วส./29 ธ.ค. 2502)

เนื่องจากรัฐเห็นความสำคัญของบัณฑิต มีการลงทุนทางการศึกษาซึ่งต้องใช้ภาษีอากรจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำให้บัณฑิตสำนักในคุณูปการของชาตินบ้านเมืองและประชาชน ทรงกล่าวว่าบัณฑิตต้องทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้กำลังแรงกล้าถึงความคิดที่คนไทยมีอยู่ บังเกิดผลประโยชน์ อำนาจความก้าวหน้า ความผาสุก และความมั่นคงแก่ส่วนรวม ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า การลงทุนเพื่อการศึกษาขั้นมหาวิทยาลัยเป็นคุณแก่บ้านเมืองและแก่ประชาชนคุ้มค่า มิใช่เป็นการสิ้นเปลืองเปล่า ๆ (ม.ช./22 ธ.ค. 2512) บัณฑิตต้องเข้าใจว่า "ผู้ที่มีการศึกษาสูงถึงขั้นนี้เป็นผู้ที่ได้รับโอกาสและได้รับความสนับสนุนเป็นพิเศษจากส่วนรวม จึงย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องเกื้อกูลส่วนรวมด้วยความรู้ความสามารถของตน ร่วมมือกันสร้างสรรค์ความมั่นคง ความเจริญ ความผาสุก ให้เกิดมีในวงคมอย่างทั่วถึงแท้จริง" (ม.ศ.ก./25 ต.ค. 2515)

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว บัณฑิตต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง หนักแน่น มีความคิด เหตุผล มีสติ ไม่พลอยตามให้หมุมมากลากไป (จ.พ./4 ก.ค. 2500) และยึดมั่นในความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อยังประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ (ม.ร./23 ก.พ. 2504)

คุณสมบัติทั่วไปของนักบัณฑิตอาจสรุปลงได้ด้วยพระบรมราโชวาทที่มีแก่นสิด
คุณลักษณะมหาวิทยาลัยครั้งหนึ่ง ซึ่งมีใจความสรุปว่า

ความเป็นบัณฑิตนอกจากหมายถึงได้จากความรู้ความสามารถในการใช้วิทยาการให้เกิด
ประโยชน์แล้ว ยังทราบได้จาก การกระทำ การพูด และการคิดที่ดี กล่าวคือ การกระทำที่ดี นั่นคือทำ
ด้วยความตั้งใจ จริงใจ สร้างสรรค์ พยายามอย่างดีที่สุดให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ทำด้วยเพทุบาย หรือเจตนา
ไม่บริสุทธิ์เอบแฝง การพูดที่ดีคือพูดให้เกิดประโยชน์ เช่น ก่อให้เกิดความรู้ ความฉลาด ความเจริญ
ความดี ความสามัคคี ไม่กล่าวในสิ่งที่ไม่รู้จริง ทำให้เกิดสับสน ทำลายความดีงาม ความเจริญมั่นคง และ
การคิดที่ดี คือ คิดด้วยสติตั้งมั่น เป็นกลางไม่อคติ ถูกหลักวิชา มีเหตุผล เป็นสิ่งมีศีลธรรม จริยธรรม
ปราศจากภัยและเป็นคุณประโยชน์ (จ.พ./12 ก.ค. 2533)

คุณสมบัติของบัณฑิตเฉพาะสาขาวิชาชีพ

นอกจากบัณฑิตจะพึงมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติเฉพาะสาขาวิชาชีพ เพื่อ
ปฏิบัติการกิจให้บรรลุผลตามลักษณะเฉพาะสาขาวิชาชีพนั้น ๆ จากพระบรมราโชวาททรงกล่าวถึง
คุณสมบัติเฉพาะบางสาขาวิชาชีพ ดังนี้

แพทย์-พยาบาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า การเรียนวิชาแพทย์เป็น
การเล่าเรียนวิชาเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นยิ่งกว่าคน ต้องใช้ความรู้ความสามารถเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น ด้วย
การอุทิศตน เวลา และความสุขส่วนตัว (ม.ม./24 ก.ย. 2516) อุทิศตนของแพทย์และพยาบาลอยู่ที่การ
มุ่งหวังจะนำบัดทุกข์ของผู้ป่วยด้วยความเมตตาอารี (ม.พ./6 เม.ย. 2505) จรรยาแพทย์เป็นวินัยที่มีได้มี
การบังคับให้ทำตาม แต่แพทย์ต้องบังคับตัวเองหากละเมิดเมื่อใด เมื่อนั้นจะเกิดความเสื่อมเสีย ทั้งแก่ตัว
วงการแพทย์และประเทศชาติ (ม.พ./6 เม.ย. 2511) แพทย์จึงต้องรักษารจรรยาแพทย์ไว้ให้เคร่งครัด ทั้ง
ต้องหมั่นฝึกฝนคนให้ทันสมัยในวิทยาการประกอบโรคศิลป์อยู่เสมอ (ม.พ./1 เม.ย. 2498) นอกจากนี้
แพทย์ยังต้องเข้าใจถึงประชาชนและช่วยบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนโดยทั่วถึง (ม.ช./7 มี.ค. 2510)

ครู อาจารย์ "ความเจริญหรือความเสื่อมของชาตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาของ
ประชาชน" (วศ.ประสานมิตร/18 ธ.ค. 2510) ซึ่งมีครู อาจารย์ เป็นผู้มียบทบาทสำคัญ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า "หน้าที่ครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหน้าที่ปลูกฝังความรู้ความคิดและ
จิตใจเยาวชน ผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่าเป็นผู้มียบทบาทสำคัญมาก ในการสร้างสรรค์บันดาลอนาคตของชาติ
บ้านเมือง" (มสว. มหาสารคาม/25 มี.ย. 2519) ทรงเห็นว่าการให้การศึกษา "คือการช่วยให้บุคคลค้นพบ
วิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ไปสู่ความเจริญและความสุขตามอัธยาศัย" (มสว. ประสานมิตร /
19 มี.ย. 2522) การที่บุคคลจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ ผู้จัดและผู้ให้การศึกษาต้อง ให้คนได้ "เรียน

ดี" ซึ่งทำได้โดย สอนให้มีวิชาการดีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ อบรมจิตใจและความประพฤติให้รู้เหตุผล ฝึกชอบ ชั่วดี ให้มีกำลังและสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (มสว.. สงขลา/25 ค.ย. 2521)

ครูอาจารย์พึงมีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะทำการกิจดังกล่าวได้สมบูรณ์ มีคำตอบอยู่ใน พระบรมราโชวาทว่า นอกจากครูอาจารย์จะต้องมีความรู้ความสามารถในการสอนแล้ว ยังต้องรู้จัก อบรมเด็กในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม ให้สำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองของชาติ (วส./ 15 ธ.ค. 2503) ต้องตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งศีลธรรม รวมทั้งความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ให้สมกับที่ได้ รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองนักเรียน (วส./14 ธ.ค. 2504) ต้องวางตนให้สมกับที่เป็นครู ให้นักเรียน เคารพนับถือและผู้ปกครองเลื่อมใส (วส./13 ธ.ค. 2505) เป็นผู้นำ เป็นที่พึ่งของศิษย์ อบรมศิษย์ด้วยความกรุณาปราณี บริสุทธิ์ใจ อนุเคราะห์และนำไปสู่ทางถูกทางเจริญ (วส.ประสานมิตร / 18 ธ.ค. 2510)

นักเกษตร บัณฑิตทางเกษตรศาสตร์เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็น กลไกกร งานของนักเกษตรส่วนมากเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิต ขกฐานะของเกษตรกรให้สูงขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ม.ก./7 ก.ค. 2509) อีกทั้งยังต้องใช้วิชาการ เกษตรประกอบกับวิชาอื่น ๆ ได้แก่ การตลาด การจัดการ การนำรายได้มาใช้สอยบริโภค เพื่อช่วยให้ผู้ ผลิตได้รับประโยชน์ตอบแทนจากแรงงาน ความคิดและทุนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย(ม.ก./18 ก.ค. 2511) การที่กลไกจะได้รับผลเช่นว่านี้ นักเกษตรต้องถือเป็นอุดมคติว่าการกิจดังกล่าวมาคือหน้าที่ของตน ซึ่ง การจะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้นักเกษตรต้องมีความรู้ความสามารถ รู้จักสังเกต ดัดแปลง ปรับปรุง นำสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาใช้ให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพพื้นที่และพื้นฐานของเกษตรกร (ส.จ./5 ก.พ. 2524) ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้เกษตรกรรวมเป็นส่วนหนึ่งของวงจรธรรมชาติ และ สัมพันธ์กับงานอื่นอย่างเหมาะสม (ส.ก./19 ก.พ. 2525) ระวังผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การ สร้างเขื่อนทดน้ำอาจทำความเสียหายแก่การประมง การเพาะปลูก นักเกษตรจึงต้องประสานกับ นักวิชาการอื่น ๆ เพื่อวางโครงการให้รอบคอบรัดกุม (ม.ก./10 ก.ค. 2512) นั่นคือนักเกษตรต้องมี คุณสมบัติเป็นนักประสานงานที่ดีด้วย

นักเทคโนโลยี การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทุกด้านทุกระดับต้องใช้เทคโนโลยีเป็น ปัจจัยสำคัญ โดยหลักการแล้วเทคโนโลยีคือการนำสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดเป็นสิ่งที่นำมาใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า สูญเปล่า หรือเสียหายน้อย (ส.จ./18 ค.ค. 2522) การใช้เทคโนโลยีจึงควรใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้าน ประหยัด (ส.จ./30 ค.ค. 2521) ใช้ให้พอดีและสอดคล้องกับโครงสร้างของประเทศทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ เกิดผลทุกด้านพร้อมสมบูรณ์และสมดุลทั่วถึงกัน (ส.จ./24 มี.ค. 2520) กล่าวโดยสรุป นักเทคโนโลยีต้อง รู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

ในด้านการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า นัก เทคโนโลยีต้องพยายามศึกษาวิจัยให้กว้างขวาง เพื่อให้คนไทยสามารถออกแบบและผลิตสิ่งต่าง ๆ ที่มี

คุณภาพได้มากขึ้น (ส.จ./18 ค.ศ. 2531) ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องเหมาะสมพอดีแก่ความต้องการ แก่ฐานะเศรษฐกิจและสภาวะของบ้านเมือง (ส.จ./18 ค.ศ. 2526) ควรใช้หลักวิชาการ และความคิดริเริ่มสร้างงานที่ไม่ใหญ่โตมากนัก แต่มีประสิทธิภาพ อำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ความสามารถตลอดจนแรงงานคนส่วนใหญ่มาใช้ให้เต็มที่เกิดการเสียหายหรือสูญเปล่าน้อยที่สุด (ส.จ./18 ค.ศ. 2520) จากแนวพระราชดำริเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า นักเทคโนโลยีต้องใฝ่รู้ วิจัย ประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับคน สังคม และสิ่งแวดล้อม

ศิลปิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงความสำคัญของศิลปะไว้ว่า “ศิลปะนี้มีความสำคัญมาก ในการที่จะถือฤกษ์ให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จสมบูรณ์ด้วยความประณีตงดงาม น่าพึงพอใจ ทั้งแสดงความหมายสำคัญด้วยว่า เมื่อบุคคลได้อาศัยวิทยาการเป็นรากฐานเป็นประธานในการปฏิบัติงานแล้ว ยังจะต้องใช้ศิลปะเป็นเครื่องประกอบตกแต่งงานให้บริบูรณ์ขึ้น จึงจะได้รับผลเลิศที่ทุกฝ่ายทุกคนจะพึงประสงค์ และพอใจรับเอา” (ม.ศ.ก./15 ค.ศ. 2524) ในระดับของสังคมและประเทศชาติ ทรงเห็นว่า “ความเจริญหรือความเสื่อมของศิลปะนั้น เป็นเครื่องแสดงความเจริญหรือความเสื่อมของชาติด้วยโดยแท้” (ม.ศ.ก./12 ค.ศ. 2509) เหตุนี้ศิลปินจึงต้องพัฒนาตนเองเพื่อสร้างงานศิลปะที่มีคุณค่า ซึ่งทรงแนะนำจิตทางศิลปะไว้ว่า “ควรจะได้ศึกษาความหมายและความสำคัญของศิลปะให้ตระหนักชัดแล้วตั้งใจพยายามใช้ ทั้งวิทยาการทั้งศิลปะในการทำกิจการงานของคนให้ครบถ้วน ถูกต้อง ให้วิทยาการกับศิลปะเกื้อกูลส่งเสริมกันอย่างสอดคล้องเหมาะสมพอควรกัน” (ม.ศ.ก./15 ค.ศ. 2524) ให้ทำงานด้วยความตั้งใจจริง ศึกษาอย่างกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ให้สามารถรักษามาตรฐานศิลปะของเรา ทั้งยกระดับให้สูงขึ้น นอกจากศิลปะในการสร้างสรรค์งานศิลป์แล้ว จะต้องมีความรู้ในการครองชีวิต คือต้องรู้จักทำตัวให้มีค่า รักษาตัวมิให้ตกไปทางเสื่อม (ม.ศ.ก./12 ค.ศ. 2509) เห็นได้ว่า ศิลปินนอกจากจะมีคุณสมบัติเป็นผู้สร้างงานศิลปะแล้ว ยังต้องมีความรู้ในการครองชีวิต

นักกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพไว้ทุกสาขาวิชาชีพ สำหรับนักกฎหมาย ทรงขยายความเรื่องนี้ไว้เป็นพิเศษว่า “สำหรับท่านที่ใช้วิชากฎหมายข่มกั้นความถึงการรักษาความเป็นธรรม ไม่บิดเบือนความหมายของตัวบทกฎหมาย เพื่อประโยชน์ของตนเองด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นเสมือนหนึ่งเกราะคุ้มภัยแก่ท่านตลอดไป ดังบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “สุจริตคือเกราะบัง สาครพ้อง” (ม.ร./23 พ.ศ. 2496) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงตั้งความหวังว่า “ท่านที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชากฎหมายและอาชีพทนายความนั้น ถ้าได้ช่วยกันใช้วิชาชีพด้วยดีแล้ว ยังจะเป็นทางส่งเสริมให้ ศาสนาพุทธธรรมของเรายูอยู่ในระดับสูงอันพึงปรารถนา” (ม.ร./30 พ.ศ. 2497)

หลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต

จากการประมวลเนื้อหาพระบรมราโชวาทพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ชี้นะหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิตไว้ดังนี้

1. มีฉันทะ ปณิธาน และอุดมคติในการทำงาน ข้อนี้น่าจะตั้งข้อสังเกตว่า บัณฑิตได้ตั้งปณิธานเป็นอุดมคติไว้แล้วที่จะใช้วิชาความรู้ ทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อให้ประเทศชาติก้าวหน้ามั่นคง เมื่อตั้งอุดมคติไว้เช่นนี้แล้วก็ต้องรักษาอุดมคติไว้อย่างหนักแน่น หมั่นรำลึกถึงอย่าให้ขาด และต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่หรือในกรณีใด ๆ (จ.พ./20 มี.ย. 2509)

ฉันทะคือความพอใจ ความยินดีต่องาน เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเพียงความรู้ความสามารถกับระเบียบแบบแผนและวิธีปฏิบัติงานนั้น ไม่แน่ว่างานจะสำเร็จเกิดผลดีเสมอไป ทั้งนี้เพราะงานทุกอย่างมีบุคคลซึ่งมีชีวิตจิตใจ มีความคิด เป็นผู้กระทำ ถ้าผู้ทำมีจิตใจไม่พร้อมที่จะทำงาน ไม่ศรัทธาในงาน ไม่ผูกพันกับงาน ผลงานก็ย่อมบกพร่อง ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติมีศรัทธา เข้าใจซึ่งถึงประโยชน์ของงาน พร้อมใจและพอใจที่จะชวนชวนปฏิบัติงานโดยเต็มกำลังความสามารถ งานจึงจะดำเนินไปได้ราบรื่นและบรรลุผลตามที่มุ่งหมาย (จ.พ./10 ก.ค. 2536) และทรงกล่าวอีกว่า “ความจริงงานทุกอย่างถ้าทำด้วยน้ำใจรัก ย่อมมีทางสำเร็จและได้ผลดี เมื่อพบอุปสรรคใด ๆ อย่าเพิ่งท้อแท้ จะหมดกำลังใจง่าย ๆ จงตั้งใจทำให้ดี คิดหาทางที่จะแก้ไขผ่อนคลายอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยเหตุผลและหลักวิชา ใคร่ครองด้วยความสุขุมรอบคอบและเยือกเย็น งานก็จะคล่องไปได้ด้วยดี การทำงานด้วยน้ำใจรักต้องหวังผลงานนั้นเป็นสำคัญ แม้จะไม่มีใครรู้ใครเห็นก็ไม่น่าวิตก เพราะผลสำเร็จนั้นจะเป็นประจักษ์พยานที่มั่นคง” (จ.พ./25 ก.ค. 2506) ดังนั้นการมุ่งความสำเร็จของงานจึงต้องอาศัยฉันทะ ปณิธาน และอุดมคติ เป็นฐานให้มั่น

2. มีเป้าหมาย หลักการ และแผนงานชัดเจน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า “การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและความเจริญที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีหลักการเบื้องต้น จะต้องอ่านงานให้ออก ว่ามีลักษณะและขอบเขตอย่างไร เพียงใด มีจุดมุ่งหมายที่แท้เพื่อประโยชน์อะไร เมื่อทราบชัดเจนนอนแล้ว จึงวางโครงสร้างของงานและแผนการปฏิบัติงานนั้น ว่ามีส่วนใดเป็นหลัก ส่วนใดเป็นส่วนประกอบ และมีแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติเป็นลำดับอย่างไร เมื่อวางโครงสร้างและแผนงานแล้ว จำเป็นต้องหยุดพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะลงมือกระทำ” (ม.ศ.ก./12 ต.ค. 2521) การปฏิบัติเช่นนี้จะช่วยให้สามารถปฏิบัติมุ่งเข้าสู่ผลสำเร็จได้โดยตรง ถูกต้อง เหมาะสม ป้องกันและขจัดความล่าช้า ความสับสนผิดพลาด ความเสียเปล่าทุกอย่างได้ (จ.พ./17 ก.ค. 2530)

เรื่อง “การอ่านงาน” ทรงแนะว่า ต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาสำรวจสถานะที่เป็นอยู่ให้ทราบชัด เมื่อทราบพื้นฐานโครงสร้างของงานจะทำให้ประมาณกำลังความสามารถที่จะพัฒนาและกำหนดแนวทางปฏิบัติได้ถูกต้อง (ม.ร./25 ธ.ค. 2524) นั่นคือสามารถทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้นั่นเอง

3. รู้จักใช้วิชาการในภาคปฏิบัติ การศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เน้นหนักภาคทฤษฎี เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปปฏิบัติงานจริงจึงต้องรู้จักปรับใช้ทฤษฎีหรือวิชาการอย่างเหมาะสม เรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้หลักปฏิบัติไว้หลายประการ ได้แก่

1) ปรับใช้ความรู้ให้กับสภาพสังคมสังคม โดยต้องศึกษาให้รู้ เข้าใจสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวกับพนักงาน รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย อันได้แก่ ความเป็นอยู่ ความต้องการ วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิด (ส.พ.บ./19 มี.ค. 2522) ตลอดจนปัญหาในสังคมท้องถิ่น แล้วปรับใช้ความรู้ทฤษฎีให้เหมาะกับสภาพนั้น ๆ เลือกแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลมากที่สุด (ม.ช./22 มี.ค. 2517)

2) มีหลักในการเลือกประสมประสานทฤษฎีกับปฏิบัติอย่างมีเหตุผลไม่นำทฤษฎีมาใช้เพื่อทฤษฎีโดยมุ่งจะให้สำเร็จผลแห่งทฤษฎีเพียงประการเดียว เพราะผลที่เกิดขึ้นอาจไม่พึงประสงค์ ก็ได้ทางที่ถูกต้องรู้จักเลือกเห็นพิจารณาทฤษฎีก่อน แล้วนำเอาส่วนที่เชื่อได้ว่าดี ถูกต้อง มาใช้ (มสว. พิษณุโลก / 20 พ.ย. 2517) คือใช้เฉพาะเรื่องเฉพาะส่วนที่เหมาะสมตรงกับงาน ใช้ให้ถูกเรื่องกับโอกาสกับสถานการณ์และประโยชน์อันพึงประสงค์ของงาน (ม.ช./19 ธ.ค. 2534) ในการทำงาน “ต้องอาศัยคำร่าเป็นหลักปฏิบัติ และต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นเครื่องสนับสนุนคำร่า” (ม.ม./28 ก.ย. 2521) ตลอดจน “ต้องควบคุมตัวมิให้ติดอยู่กับคำร่าหรือทฤษฎีมากเกินไป เพราะฉะนั้น เมื่อไปพบข้อเท็จจริงในการปฏิบัติงานซึ่งไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกับคำร่าเข้า จะเกิดความสับสนท้อแท้ ถึงเถียง ทำให้งานที่กำลังทำหยุดชะงัก หรือไม่ก็จะไปคว้าเอาความคิดที่ไม่ถูกต้องทั้งทางทฤษฎีทั้งทางปฏิบัติ มาใช้ทำงานอย่างผิด ๆ ทั้งสองอย่างนี้เป็นโทษเสียหายแก่งาน แก่คน และแก่ส่วนรวมอย่างใหญ่หลวง ดังนั้น เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาความขัดกันระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติเข้า ควรจะต้องดำเนินงานในส่วนที่เห็นว่าถูกต้องต่อไป ไม่ให้ชะงัก พร้อมกันนั้น ก็รีบคิดพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน หาทางปรับหลักวิชาที่มีอยู่ให้เข้ากับปัญหา และประสานเข้ากับวิชาอื่น ที่เกี่ยวข้องด้วย” (ม.ก./18 ก.ค. 2518)

3) การนำทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วน รอบคอบ ต้องทำด้วย ตนเอง เพื่อจะได้ไม่ต้องอาศัยผู้ใด ไม่ต้องรบกวนผู้อื่น (มสว. / 27 มี.ย. 2523)

4) ต้องศึกษาผลที่จะตามมาอย่างรอบคอบ ต้องตั้งใจปรารภณาใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์อย่างแท้จริง มีคุณความดีเป็นพื้นฐาน (ม.ก./18 ก.ค. 2518)

5) การใช้ความรู้ให้ถูกต้องเป็นประโยชน์ มีหลักคือ ต้องชัดเจน บริสุทธิ์ใจต่อ วิชาการ และวิชาชีพ คือ ควบคุมจิตใจให้มั่นคง หนักแน่น และรอบคอบในหลักการ ไม่มีกังขา ไม่ประมาท เลินเล่อ และนำวิชาการซึ่งเป็นของสูงไปใช้อย่างผิดพลาด และต้องรู้จักประยุกต์ใช้หลักวิชาให้ถูกเหตุ ถูกผล ถูกสัดส่วนและประสานสอดคล้องกับวิชาการอื่นๆ (ม.ม./2 ก.ค. 2530) ไม่ใช่วิชาการแบบเถรตรง ตกเป็นทาสของวิชา การจะนำวิชาการใดไปใช้กับงานใด ต้องพิจารณาให้แน่ใจว่า งานนั้นมีเป้าหมาย ขอบเขต และลักษณะพื้นฐานเป็นอย่างไร จะเลือกสรรวิชาการส่วนไหนมาใช้บ้าง และใช้ให้พอเหมาะ พอดี คล่องตัว บรรลุผลสมบูรณ์ทันการณ์ ทันเวลา (ม.ก. / 23 ก.ค. 2530)

4. มีความรับผิดชอบ เสียสละ อดทน และมีความเพียรอย่างสม่ำเสมอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่า “บัณฑิตจะต้องสำนึกยกตระหนักรู้เสมอ ว่าตนเองมีความรับผิดชอบ อย่างยิ่ง ที่จะปฏิบัติงานของตัว ร่วมงานกับผู้อื่น และประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายให้ได้ผลสมบูรณ์ทุก ส่วน เพื่อนำพาประเทศชาติของเราให้ก้าวไปถึงความวัฒนาสถาพร” (ม.ม./7 ก.ค. 2526) เรื่องความ รับผิดชอบนี้ทรงเน้นในประเด็นสำคัญคือ ต้องระวังตั้งใจสร้างประโยชน์ ทั้งประโยชน์ส่วนตัว ประโยชน์ ส่วนรวม และคอยป้องกันแก้ไขไม่ให้ความเสียหายเกิดขึ้น อีกทั้งต้องพยายามเสริมสร้าง กำลังให้ หนักแน่น มั่นคง ทวีขึ้น โดยทำประโยชน์ด้วยความเสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม (จ.พ. / 10 ก.ค. 2524) อีกทั้ง “ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือนจุดประสงค์ที่แท้จริงของงาน สำคัญที่สุด ต้อง เข้าใจ ความหมายของคำว่า “รับผิดชอบ” ให้ถูกต้อง ขอให้เข้าใจว่า “รับผิดชอบ” ไม่ใช่การรับโทษ หรือ ถูกลงโทษ “รับชอบ” ไม่ใช่รับรางวัล หรือรับคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบ หรือยอมรับรู้ว่าผิดพลาดเสียหาย และ เสียหายเพราะอะไร เพียงใดนั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตัวเอง ยอมรับความผิดของ ตนเองโดยใจจริง เป็นทางที่จะช่วยให้แก้ไขความผิดได้ และให้รู้ว่าจะต้องปฏิบัติแก้ไขใหม่ ส่วนการ รู้จักรับผิดชอบหรือรู้ว่าอะไรถูก อันได้แก่ถูกตามความมุ่งหมาย ถูกตามหลักวิชา ถูกตามวิธีการนั้น มี ประโยชน์ทำให้ทราบแจ้งว่า จะทำให้งานสำเร็จสมบูรณ์ได้อย่างไร จักได้ถือปฏิบัติต่อไป” (ม.ก. / 16 ก.ค. 2519) ส่วนเรื่องความเพียรในการทำงานนั้น ทรงเน้นให้ปฏิบัติงานให้เต็มกำลัง (ม.ธ./20 ธ.ค. 2521) ให้ตระหนักไว้เสมอว่า “การที่จะประกอบกิจใดๆ ให้เจริญเป็นผลดีนั้นย่อม ต้องอาศัยความ อดทนหะพากเพียร” (จ.พ./12 ก.ค. 2499)

5. มีสติ วิจารณ์ญาณและความรอบคอบในการทำงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง กล่าวถึงความสำคัญของสติว่า สติเป็นเครื่องควบคุมความคิดและการกระทำให้เป็นไปอย่างถูกต้อง อยู่ใน หลักเกณฑ์และแนวทาง และทรงกล่าวถึงวิจารณ์ญาณว่า การฝึกหัดใคร่ครวญให้เข้าใจชัดเจนในเหตุ ในผลที่แท้ด้วยตนเอง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการทำงาน เป็นเครื่องบันดาลให้เกิดผลสำเร็จที่ดี เป็น ประโยชน์ (ม.ธ./18 ธ.ค. 2512) เหตุนี้บัณฑิตจึงต้องมีสติบังคับตน รู้สึกและระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร ผิดชอบชั่วดีอย่างไร (ม.ร./7 ก.ค. 2520) “ต้องรอบคอบและระมัดระวัง ที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้ กระทั่งแจ้งทุกแง่ทุกมุม แล้วจัดการให้ถูกจุด ถูกขั้นตอน ถูกเหตุผล ข้อที่พึงระมัดระวังอย่างยิ่ง คือ

การแก้ปัญหาโดยรีบเร่งด่วน ทั้งที่ยังไม่มีความแน่ใจอยู่ ข้อนี้นักจะทำให้ได้ผลที่ด่วน ๆ ผลที่ด่วน ก็คือผลที่ไม่ครบถ้วน ขาดประโยชน์ที่พึงได้ มีหน้าจั่วอาจทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงขึ้นก็ได้ เพราะอาจไปรื้อหรือทำลายสิ่งที่ดี ที่ใช้การได้ลง และเอาสิ่งที่เสีย ที่ใช้การไม่ได้มาใช้" (มอ.ปัตตานี/28 ส.ค. 2518)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งข้อสังเกตว่า คนทำงานมี 2 พวก พวกหนึ่งทำงานเร็วด้วยความกล้า ไม่ลังเล เพราะมีความมั่นใจ มั่นใจในตนเองเป็นเครื่องผลักดัน แต่มักมีข้อเสียที่ขาดความละเอียดรอบคอบและสติยังคิด ทำให้งานได้ผลไม่สมบูรณ์ บกพร่องเสียหายได้ อีกพวกหนึ่งทำงานเฉื่อยชา ขาดความกล้าความมั่นใจ เพราะเหตุมีความละเอียดรอบคอบ และระมัดระวังตัวเกินไป รือไม่ลงมือทำ จนเสียเวลา เสียงาน และเสียประโยชน์ไปมาก จึงต้องปรับทั้ง 2 พวก โดยรักษาแรงผลักดัน นำเอาความสุบรอบคอบ ความมีสติกับทั้งเหตุผล และหลักวิชาการมาใช้ให้เหมาะสม (ม.ธ./30 ก.ค. 2535) จึงเห็นได้ว่า ความมีสติวิจารณ์ญาณและความรอบคอบก็ต้องรู้จักใช้อย่างพอเหมาะพอดี

6. มีวินัยในการทำงาน การทำงานให้สำเร็จราบรื่น ผู้ปฏิบัติต้องมีวินัยในตนเองสำหรับการปฏิบัติงาน ซึ่งเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวต่อเนื่องกันถึง 6 วันในพิธีพระราชทานปริญญาแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยทรงกล่าวว่า "นักปฏิบัติงานทุกคนจะต้องมีวินัยสำหรับใช้กับตนเอง คือ ต้องไม่ประมาทปัญญา ต้องรักษาความจริงใจ ต้องสลัดทั้งความคิดจิตใจที่ต่ำทราบ่อ่อนแอ และต้องทราบตระหนักในความสำรวมไม่ฟุ้งเฟ้อ" (มสว./21 มี.ย. 2521) โดยทรงอธิบายรายละเอียดดังนี้

ไม่ประมาทปัญญา ได้แก่ ปัญญาคน คือการประมาทไม่ใช้ปัญญาเป็นหลักในการทำงาน เพราะละเลยหรือดูหมิ่นตัวเองว่าโง่เขลา เป็นเหตุให้อคติ ความลุ่มหลง ความเพ้อฝัน เข้ามาแทนที่บัณฑิตจึงต้องใช้ปัญญาใคร่ครวญตามเหตุผลและหลักวิชาอยู่เสมอ จะทำให้ฉลาด สามารถ และได้รับความสำเร็จเพิ่มพูนขึ้น อีกประการหนึ่งคือ ต้องไม่ประมาทปัญญาคนอื่น โดยการไม่ยอมทำตามความคิดความรู้ของคนอื่นทั้ง ๆ ที่เขาคิดมาดีแล้ว ใช้มาดีแล้ว ทำให้งานชะงัก ต้อง เริ่มต้นใหม่อยู่ร่ำไป (มสว./21 มี.ย. 2521)

รักษาความจริงใจ ได้แก่ จริงใจต่อผู้ร่วมงาน คือซื่อตรง เมตตาหวังดี พร้อมร่วมมือช่วยเหลือส่งเสริม และจริงใจต่องาน คือตั้งสัจย์อธิฐานที่จะทำงานให้เต็มความรู้ความสามารถ ความจริงใจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ป้องกันกำจัดปัญหาขัดแย้งและข้อหย่อนล่าช้าได้ (มสว./22 มี.ย. 2521)

สลัดทั้งจิตใจอันต่ำทราม จิตใจอันต่ำทรามคือจิตใจที่อ่อนแอ ไม่กล้าและไม่อดทนที่จะประกอบความเพียรพยายามเพื่อความดีและความสำเร็จในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม เห็นแก่ความสะดวก

เอาแต่ง่าย จิตใจเช่นนี้ทำให้บุคคลเป็นคนมักง่าย เกลือกกกล้วยสิ่งเลวทรามและทุจริต จึงต้อง ละทิ้งเสีย (มสว./23 มี.ช. 2521)

มีความสงบสำรวม คือ เรียบร้อยเป็นปกติทั้งในจิตใจและการกระทำ อันประกอบด้วย ความไม่ตื่นเต้นหัวนั้ว ความหนักแน่นเป็นกลาง ความมีสติและความรู้ตัว การรู้จักสงบสำรวมจะช่วยให้มีความยังคิดก่อนลงมือทำ ทำให้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง เทียงตรง เหมาะสม (มสว./27 มี.ช. 2521)

จากการอบรมคนให้มีวินัยดังกล่าวว่ามีผล 2 ประการ คือ เมื่อทำงานใดก็ได้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของงาน ไม่สับสนสงสัยและสำคัญผิดในประโยชน์ ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เมื่อลงมือปฏิบัติงานก็ปฏิบัติได้ถูกต้อง ตรงจุดหมาย ไม่ล่าช้า เสียประโยชน์ (มสว./28-29 มี.ช. 2521)

7. รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า "ความเจริญของประเทศชาติเป็นความเจริญส่วนรวม ซึ่งเกิดจากผลงานหรือผลของการกระทำของคนทั้งชาติ ถือได้ว่า ทุกคนแบ่งหน้าที่กันทำประโยชน์ให้แก่ชาติ ตามความถนัดและความสามารถ และต่างคนต่างก็ได้เกื้อกูลกันและกัน ไม่มีผู้ใดจะอยู่ได้และทำงานให้แก่ประเทศชาติได้โดยลำพังตนเอง เพราะฉะนั้น ในการที่ท่านจะออกไปประกอบกิจการงานต่อไปขอให้คำนึงถึงความจริงข้อนี้ให้มาก พิจารณาให้เห็นความสำคัญของผู้อื่น ให้รู้จักนับถือผู้อื่น ใช้ความมีเหตุผลและความร่วมมือกัน ในการบริหารงานทั้งปวง เพื่อจักได้สามารถสร้างความเจริญให้แก่ตนเองและจรรโลงประเทศชาติของเราให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป" (จ.พ./10 ก.ค. 2513) และมีพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ว่า การพัฒนาบ้านเมืองต้องอาศัยนักวิชาการกับ ผู้ปฏิบัติ นักวิชาการกับผู้ปฏิบัติ นักวิชาการเป็นผู้วางโครงการ เป็นผู้นำ ผู้ชี้ทาง เป็นที่ปรึกษา ส่วนผู้ปฏิบัติเป็นผู้ลงมือลงแรงทำงาน งานจะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝ่ายซึ่งต้องเข้าใจกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (ม.ก./16 ก.ค. 2513) จึงเห็นได้ว่า การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นมีความสัมพันธ์มาก มิเช่นนั้น แม้จะมีความรู้อยู่กับตัวและมีความรู้สูงสักเพียงใดก็ยากที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้

การทำงานร่วมกันต้องจริงใจต่อกัน เพราะความจริงใจเป็นปัจจัยสำคัญในการผดุงและเสริมสร้าง ความมีศรัทธาอันดี ความประสานสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของส่วนรวม แต่ละคนต้องสำรวจข้อบกพร่องของตนพบแล้วต้องรีบแก้ไข ต้องฝึกฝนให้มีความสงบ หนักแน่นทั้งกาย ใจ คำพูด เหล่านี้จะเป็นเครื่องมือผ่อนปรน ระวังความรุนแรง ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกัน (ม.ม./2 ก.ค. 2535) อนึ่ง คนที่มีความจริงใจย่อมได้รับความนิยมนับถือ ไว้วางใจ ร่วมมือสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานเสมอ (ม.ร./14 มี.ค. 2524)

การทำงานร่วมกับผู้อื่น บัณฑิต "ต้องรู้จักประมาณค่าของตนเองอย่างถูกต้องเที่ยงตรง คือไม่ให้สูงเกินไป จนกลายเป็นข้อหยิ่งจองหอง ทั้งไม่ให้ต่ำเกินไป จนทำให้ถูกสบประมาทเหยียดหยามทางที่ถูก ควรวางตัวให้พอเหมาะกับฐานะหน้าที่ พร้อมกับรักษาความสุภาพอ่อนโยนไว้ให้เห็นอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังจะต้องมีความเสียสละ อดทน อดกลั้น รู้จักเกรงใจ ให้อภัย และโอนอ่อนผ่อนตามกันและกันด้วยเหตุผล ประการสำคัญที่สุด จะต้องหัดทำใจให้กว้าง รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือการระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์" (จ.พ./3 ส.ค. 2534)

สำหรับนักวิชาการ เพื่อให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้จะต้องเข้าใจให้ชัดว่า นอกจากจะเชี่ยวชาญในวิชาการเฉพาะของตนแล้ว ยังต้องเปิดใจกว้างเรียนรู้วิชาการอื่น ๆ และประสานกับนักวิชาการอื่น ๆ ต้องทำความเข้าใจกันให้ได้ และปฏิบัติให้เกื้อกูลส่งเสริมกัน (ม.ก./15 ก.ค. 2524) นักวิชาการต้องไม่ประมาณความรู้ของคนอื่นทั้งนักวิชาการด้วยกัน ทั้งผู้มีความชำนาญทางการปฏิบัติ ต้องร่วมงานกันด้วยความคิดเห็นที่ถูกต้องตามเหตุผล สุจริต เที่ยงตรง เป็นอิสระจากอคติ กลอุบาย และความเห็นแก่ตัว (ม.ช./9 ม.ค. 2518)

สิ่งที่น่าห่วงใยสำหรับบ้านเมือง

เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรักห่วงใยประเทศชาติและพสกนิกรเพียงใด พระบรมราโชวาทที่มีต่อบัณฑิตหาใช่มีเป้าหมายเพียงแค่ตัวบัณฑิตไม่ แต่ทรงหวังว่าบัณฑิตจะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาชาติบ้านเมือง จึงทรงชี้แนะแนวทางต่าง ๆ ไว้ด้วยความห่วงใย ที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือ ทรงชี้จุดเสื่อมหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความสำคัญผิด รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมองเห็นไม่ทะลุแจ้งตลอด เรื่องสำคัญที่ทรงห่วงใย ได้แก่ แนวคิดเรื่องการสร้างสรรค์หรือการพัฒนา แนวคิดเรื่องความสุขความเจริญ และการอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทยและการดำรงความเป็นไทย

1. แนวคิดเรื่องการสร้างสรรค์หรือการพัฒนา

คนบางกลุ่มมีความคิดความเชื่อว่า การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้านั้นจำเป็นต้องขุดเลิกหรือทำลายสิ่งที่มีอยู่แล้วลงเสียก่อน (ม.ธ./17 มิ.ย. 2520) นักวิชาการ นักปฏิบัติการ มุ่งแต่จะสร้างจะทำสิ่งใหม่ของใหม่ โดยไม่คำนึงถึงความเจริญที่มีอยู่ก่อนแล้ว (จ.พ./1 พ.ย. 2538) ทำให้งานขาดความต่อเนื่อง แดกร้าว เสียกำลังคนที่จะสามารถร่วมงาน กำลังทั้งปวงของส่วนรวมถดถอยเสื่อมสลายไป (ม.ธ. / 18 ส.ค. 2515) งานใหม่กับงานเดิมก็ประสานกันไม่สนิท ต้องเริ่มใหม่อยู่ตลอดเวลา (ม.อ. ปีตตานี/ 15 ก.ย. 2526) ซึ่งไม่น่าจะถือว่าเป็นการสร้างสรรค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึง

ทรงให้นิยามของการกระทำที่สร้างสรรค์ว่า “คือการกระทำที่ได้ผลเป็นประโยชน์แก่ทุกๆ ฝ่ายได้เต็มเปี่ยมตรงตามจุดประสงค์ ไม่มีการสูญเสียเปล่า หรือหากจะเสีย ก็เสียน้อยที่สุด” (จ.พ./ 11 ก.ค. 2518) “การสร้างสรรค์ที่แท้จริงน่าจะทำด้วยวิธีการที่ละมุนละม่อม ทั้งด้วยความรู้ความสุ่มรอบคอบ ประกอบด้วยเหตุผล ให้ทุกฝ่ายทุกคนได้ร่วมมือกันแก้ไขสิ่งที่ควรแก้ไข ส่งเสริมสิ่งที่ควรส่งเสริม พร้อมกับสร้างสิ่งที่ควรสร้างใหม่ให้มีขึ้นสมบูรณ์บริบูรณ์ตามที่ต้องการ” (ม.ร./ 17 ส.ค. 2515) ทั้งนี้ต้องพิจารณาตามความเหมาะสม ตามกำลังความสามารถ และตามกำลังเศรษฐกิจที่มีอยู่ (จ.พ./ 1 พ.ย. 2528) รวมทั้งต้องคำนึงถึงพื้นฐานเดิมหรือสิ่งที่มีอยู่ก่อน ซึ่งทรงให้สัจไว้ว่า “สิ่งใดก็ตามที่มีอยู่ก่อนแล้ว ย่อมเป็นพื้นฐานและเป็นแบบแผนให้ศึกษาจุดเด่นและจุดอ่อน สำหรับแก้ไขส่วนบกพร่อง และหาทางที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เจริญกว่า หรือก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปกว่าเดิมต่อไป สิ่งที่มีอยู่แต่เดิม จึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับช่วยให้ก้าวหน้าโดยถูกต้องได้เป็นอย่างดี การทำลายสิ่งที่เป็นรากฐานของความก้าวหน้าเสียทั้งหมดนั้น จะก้าวไปได้จากสิ่งใด เหมือนกับคนที่มีสมองคิด เมื่อเกิดปวดศีรษะก็ควรเชียวยาให้หายเสียก่อน เพื่อว่าเมื่อหายแล้ว จักได้คิดอ่านให้กว้างไกลขึ้นไป หากปวดศีรษะ แล้วทุบศีรษะเสียจนสมองยุบแหลกไป จะได้สิ่งใดมาใช้คิดเล่า” (ม.ร./ 17 มิ.ย. 2520) นอกจากนี้ยังทรงเตือนว่า ในการสร้างสรรค์พัฒนานั้น “ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะกระทำด้วยความกระหาย หรือด้วยความเร่งรีบที่จะสร้างของใหม่ เพื่อความแปลกใหม่ และความพอใจ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ๆ นั้น ไม่มี สิ่งใหม่ทั้งย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า” (จ.พ./ 16 ก.ค. 2531)

อนึ่ง การพัฒนาที่มุ่งปรับปรุงยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่ต้อง ร่วมกันทำอย่างรีบเร่ง เพราะราษฎรกำลังต้องการความช่วยเหลือ “คือความช่วยเหลือที่จะทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ ยกฐานะขึ้นด้วยตนเอง” (ม.ก./ 20 ก.ค. 2510) นี่คือหลักการในการพัฒนา

2. แนวคิดเรื่องความสุขความเจริญ

หลังจากระบบทุนนิยมได้เติบโตพัฒนาขึ้นในสังคมไทย ผู้คนต่างแก่งแย่งแข่งขัน มุ่งแสวงหาปัจจัยไว้ครอบครอง บ้านเมืองก็เร่งพัฒนาวัตถุเพื่อให้ถึงสิ่งที่เรียกว่า “ความเจริญ” แต่ท่ามกลางกระแสดังกล่าว ดูเหมือนปัญหาสังคมและความทุกข์ของผู้คนยังมีมากขึ้น การดิ้นรนแสวงหาก็ยังเพิ่มมากขึ้น การดิ้นรนแสวงหาก็ยังเพิ่มตาม จากสภาพดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับรู้และห่วงใย จึงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตเพื่อเป็นสติถึงเรื่อง “ความเจริญ” ว่า “ความเจริญนั้น มักจำแนกกันเป็นสองอย่าง คือความเจริญทางวัตถุอย่างหนึ่ง และความเจริญทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้นยังเห็นกันว่า ความเจริญอย่างแรกอาศัยวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นปัจจัยสร้างสรรค์ ส่วนความเจริญอย่างหลังอาศัยศิลปะศีลธรรมจรรยาเป็นปัจจัย แท้จริงแล้ว ความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจก็ดี หรือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์กับทางด้านศิลปะศีลธรรมจรรยาก็ดี มิใช่สิ่งที่จะแยกออกจากกันให้เด็ดขาดได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เราพยายามจะแยกออกจากกันนั้น มีมูลฐานที่เกิดอันเดียวกันคือ

“ความจริง” ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ ถึงจะพยายามแยกจากกันอย่างไร ๆ ที่สุดท้ายก็จะรวมลงสู่กำเนิดจุดเดียวกัน แม้แต่จุดประสงค์ก็จะลงสู่จุดเดียวกัน คือความสุข ความพอใจของทุกคน ดังนั้น ท่านทั้งปวงที่กำลังจะนำวิชาการออกไปสร้างความเจริญแก่ตนแก่ชาติ ควรจะได้ทราบตระหนักในข้อนี้ และควรจะต้องถือว่าความเจริญทั้งสองฝ่ายนี้มีความสำคัญอยู่ด้วยกัน เป็นสิ่งที่เกาะเกี่ยว เกื้อหนุน และอาศัยกัน จำเป็นต้องพิจารณาพร้อมกันไป ปฏิบัติพร้อมกันไป ความเจริญนั้นคงแท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้” (ม.ศ.ก./ 12 ก.ค. 2520) และทรงชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายดำรงอยู่พร้อมกับเจริญยิ่งขึ้นไปได้ เพราะมีความสมดุลในตัวเอง อย่างชีวิตมนุษย์เรานี้ดำรงอยู่ได้เพราะมีออกซิเจน ไฮโดรเจน และคาร์บอน อันเป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิต ได้สัดส่วนกัน เมื่อใดส่วนประกอบอันเป็นแก่นแกนของชีวิต ส่วนใดส่วนหนึ่ง บกพร่องขาดหายไป ไม่อาจแก้ไขให้คงคืนสมดุลได้ เมื่อนั้น ชีวิตก็เสื่อมโทรมแตกดับ. ธรรมชาติอื่นๆ ตลอดจนสิ่งที่มีมนุษย์ปรุงแต่งสร้างสรรค์ขึ้น เช่น เครื่องจักร โรงงาน อาคาร บ้านเรือน แม้กระทั่งเศรษฐกิจ กฎหมาย และทฤษฎีต่างๆ ก็เหมือนกัน ล้วนต้องมีส่วนประกอบที่สมดุลทั้งสิ้น เมื่อบันทึกทั้งหลายทราบแน่ชัดในความจริงเรื่องความสมดุลของสรรพสิ่งทั้งปวงดังกล่าวก้าวแล้วควรอย่างยิ่งที่ต้องพยายามใช้ความรู้ ความคิด วิทยาการ พร้อมทั้งความฉลาดสามารถทุกอย่างในตัวเอง รักษาสมดุลของสิ่งต่างๆ ไว้ให้ได้มั่นคงแท้จริง เชื่อว่าถ้าทุกคนทุกฝ่ายถือปฏิบัติได้ครบถ้วนทั่วกัน จะทำให้ความเสื่อมโทรมสูญเสีย ตลอดจนอุปสรรคและปัญหาสารพัดที่รุมเร้าอยู่ในทุกวันนี้ หุเลาเหมาบางและคลี่คลายไปด้วยดีได้” (ม.ม./ 8 ส.ค. 2534)

นอกจากนี้ได้ทรงกล่าวถึง “ความสุขความเจริญอันแท้จริง” ว่า “หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียม ที่เกิดขึ้นมาด้วยความประทุติไม่เป็นธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม การบ่อนเบียนทำลายนั้น ที่สุดท้ายก็จะกลับมาทำลายตนด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้ว ตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้ จะต้องถ่มจมลงไปเหมือนกัน” (จ.พ./ 10 ก.ค. 2518) กล่าวโดยสรุป ความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจคือพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ต้องรักษาสมดุลของสิ่งต่างๆ ไว้เพื่อความเจริญที่ยั่งยืน ส่วนการแสวงหาความสุขความเจริญต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นธรรม

3. การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและการดำรงความเป็นไทย

“ชาตินั้นเปรียบได้กับชีวิตคน กล่าวตามหลักความจริง คนเราประกอบด้วยร่างกายส่วนหนึ่งจิตใจส่วนหนึ่ง ทั้งสองส่วนกุมกันอยู่บริบูรณ์ชีวิตก็คงอยู่. ส่วนใดส่วนหนึ่งทำลายไป ชีวิตก็แตกดับ เพราะอีกส่วนหนึ่งจะต้องแตกทำลายไปด้วย ชาติของเรานั้นมีผืนแผ่นดินและประชากรอันรวมกันอยู่เป็นส่วนร่างกาย มีศิลปะวิทยา มีธรรมเนียมประเพณี มีความเชื่อถือและความคิดจิตใจที่จะสามัคคีกัน

อยู่เป็นปึกแผ่น ซึ่งรวมเรียกว่า “ความเป็นไทย” เป็นส่วนจิตใจ. ชาตินี้เราดำรงมั่นคงอยู่ ก็เพราะยังมีทั้งบ้านเมืองและความเป็นไทยพร้อมบริบูรณ์ แต่ถ้าความเป็นไทยของเรามีอันเป็นต้องเสื่อมสลายไปด้วยประการใดแล้ว ชาตินี้ก็ต้องสิ้นสูญ” (มอ.ปศตานิ/ 22 ก.ญ. 2521)

ก่อนที่สมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกล่าวข้อความข้างต้นนั้น ได้ทรงกล่าวทำนองเดียวกันมาก่อนแล้ว และได้ทรงตั้งข้อสังเกตด้วยความห่วงใยว่า “บ้านเมืองของเรามี พลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่า พลเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติและจิตใจ ซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตกว่า ถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไป เราอาจเอาตัวไม่รอด” (มวส.ประสานมิตร / 12 ธ.ค. 2512) ใการรักษาคูณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งามก็มักเห็นกันว่าเป็นสิ่งเกินวิสัยที่จะทำ เพราะสภาพชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งความคิด ความต้องการของคนเปลี่ยนไปจากเดิม สิ่งที่เคยยอมรับนับถือก็ละเลยกันเสีย (มวส.ประสานมิตร/ 30 พ.ย. 2514) ฉากสภาพดังกล่าวจึงทรงเตือนบัณฑิตว่าความเปลี่ยนแปลงใดๆ ควรจะต้องเป็นไปตามเหตุผลและความถูกต้องบัณฑิตจะต้องเชื่อมั่นและยืนหยัดในเหตุผลและความดี ถ้าทุกคนมีความมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อความวิปริตผันผวนของสังคม ช่วยกันปลูกฝังความรู้ ความคิด ความมีเหตุผลให้เกิดมีในชุมชน สังคมของเรา ก็จะเข้ารูปเข้ารอยดีขึ้นเป็นลำดับ และจะสามารถรักษาคูณค่าความดีงามไว้ได้ (มวส.ประสานมิตร/ 30 พ.ย. 2514)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรม มิได้ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง ตรงข้ามทรงสนับสนุนหากเปลี่ยนแปลงแล้วดีกว่า เหมาะกว่า ดังพระบรมราโชวาทเมื่อปี 2505 ว่า “การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าเป็นของดี แต่ถ้าประเพณีบางอย่างไม่สะดวกแก่การปฏิบัติ ไม่เหมาะสมแก่กาลละ ก็ควรจัดดัดแปลงบ้าง การที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีใดๆ หรือจะรับเอาประเพณีของชาติอื่นใดมาใช้ นั้น ต้องพิจารณาให้รอบคอบถ่วงแท้เสียก่อน” (จ.พ./ 5 ก.ค. 2505)

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรม ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทรงเป็นห่วง ด้วยทรงเห็นว่า “ภาษานั้นเป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับหาความรู้ ซึ่งหมายถึงความก้าวหน้าของคน” (จ.พ./21 เม.ย. 2503) แต่ทรงเห็นว่า “ได้มีการใช้ถ้อยคำออกจะฟุ่มเฟือย และไม่ตรงกับความหมายอันแท้จริงอยู่เนืองๆ ทั้งออกเสียงก็ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี” (จ.พ./ 9 ก.ค. 2502) จึงทรงเตือนว่า ถ้าปล่อยให้เป็นเช่นนี้ภาษาของเราก็มีแต่จะทรุดโทรม ขอให้ช่วยกันรักษาและส่งเสริมภาษาเพื่อความเจริญวัฒนาของประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุปก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมทรงห่วงใยการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เหมาะสม และทรงฝากเป็นภาระของบัณฑิตและสถาบันการศึกษา ดังพระบรมราโชวาท ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น คืองานสร้างสรรค์ความเจริญทางด้านปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป ทุกคนจึงต้อง

ทำความเข้าใจว่าในความสำคัญข้อนี้ให้ต้องแท้ และต้องสำนึกตระหนักในหน้าที่ ในความผูกพัน ในความรับผิดชอบ อันมีอยู่ต่อบ้านเมืองและสังคม” (ม.ศ.ก./ 12 ค.ค. 2513)

บทสรุป

จากบทวิเคราะห์ซึ่งมุ่งแยกแยะเนื้อหาสาระของบัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ โดยหลีกเลี่ยงการตีความนั้น คงทำให้แลเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมองคนที่เป็น “บัณฑิต” และบัณฑิตในแต่ละสาขาวิชาชีพอย่างไร คุณสมบัติต่างๆ ที่ทรงกล่าวถึง ไม่เพียงแต่เป็นพระราชประสงค์ของพระองค์ท่านเท่านั้น ผู้คนทั่วไปก็คาดหวังเช่นเดียวกัน ควรที่สถาบันอุดมศึกษาทั้งหลายจะได้นำมาพิจารณาใคร่ครวญทบทวนดูว่า ในช่วงเวลาที่ผ่านมา สถาบันมีปณิธานในการปั้นแต่งบัณฑิตตามแนวพระราชดำริหรือไม่เพียงใด ถ้ามีปณิธานเช่นนั้น ในกระบวนการผลิตบัณฑิตได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ ส่วนเรื่องหลักปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิต และสิ่งที่ทรงห่วงใยสำหรับบ้านเมืองนั้น นับว่าลึกซึ้ง หากปฏิบัติได้ดีถ้วนจะเกิดผลดีและสร้างความเจริญงอกงามทั้งตัวบัณฑิตเอง สังคม และประเทศชาติ ปัญหาจำนวนมากที่สังคมพอกพูนอยู่ทั้งส่วนบุคคลและสังคมก็คงทุเลาลง หรืออาจแก้ไขได้เป็นส่วนใหญ่ในที่สุด

รหัสอ้างอิง

ถ้าอักษรย่อหน้าเครื่องหมาย / คือมหาวิทยาลัยที่เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรและมีพระบรมราโชวาทแก่นักคิด

ข้อความหลังเครื่องหมาย / คือ วัน เดือน ปี ที่มีพระราโชวาท

อักษรย่อชื่อมหาวิทยาลัยต่างๆ กำหนดใช้ดังนี้

จ.พ.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ม.ศ.ก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ม.ก.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	มศว.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ม.ช.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ม.อ.	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ม.ช.	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	วศ.	วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ม.ธ.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ส.ก.	สถาบันเทคโนโลยีแม่โจ้
ม.พ.	มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	ส.จ.	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ม.ม.	มหาวิทยาลัยมหิดล	ส.พ.บ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ม.ร.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง		

ความรู้พื้นฐานที่บัณฑิตไทยพึงมี

โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

ท่านรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ท่านอธิการบดี ท่านรองอธิการบดี และท่านอาจารย์ทั้งหลาย

กระผมได้รับเชิญให้มาพูดวันนี้ในเรื่องที่บัณฑิตควรจะรู้ อะไรที่บัณฑิตควรจะทราบก็น่าจะเดาได้และนำมาพูดกันในวันนี้ได้ เมื่อสำรวจตัวเองซึ่งเป็นบัณฑิตอยู่แล้วได้ความว่า ผมเองก็ไม่ว่าอะไรที่บัณฑิตควรจะรู้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เกิดปัญหาที่ผมต้องแก้ เพราะถึงอย่างไรผมก็ต้องมาพูดในวันนี้ให้ได้ จึงต้องเริ่มค้นคว้าคำว่า “บัณฑิต” มีความหมายอะไรบ้าง และต้องรู้หนังสือที่จะค้นได้ด้วย ลองดูตำราหลายเล่ม แต่ปรากฏว่าตำราที่มีเรื่องราวของบัณฑิตไว้มากที่สุด หรือใช้คำว่าบัณฑิตตั้งแต่ดั้งเดิมมาแล้ว จึงมีขอบเขตคำนิยามของบัณฑิตตลอดจนความหมายของผู้ที่เป็นบัณฑิต และบัณฑิตควรจะรู้อะไรไว้ค่อนข้างจะแจ่มแจ้ง คำพูดที่เกี่ยวข้องหรือให้ความหมายถึงสิ่งที่บัณฑิตควรจะรู้ในพระไตรปิฎกมีมากมายเหลือเกิน แต่จะคัดมาทำที่เห็นว่าเหมาะสมแก่การพูดในคราวนี้ ที่มานั้นอยู่ในธรรมบททุกบททุกกัณฑ์ ซึ่งเป็นการรวบรวมความรู้เรื่องบัณฑิตไว้ดีมาก จึงขอสรุปสาระสำคัญดังต่อไปนี้

เรื่องที่บัณฑิตและคนอื่นควรจะรู้หรือควรจะมีความเห็น

คือ บัณฑิตต้องมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก บัณฑิตต้องมีลักษณะเหมือนคนขี้ขลาดขี้กลัว ขุนทรพย์ในที่นี้หมายถึงความรู้ วิชาและการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งคนอื่นคิดว่าเป็นบัณฑิตจะสามารถชี้ให้เห็นได้ และถ้าเกิดปัญหาให้เห็นว่าบัณฑิตจะหาทางแก้ไขให้เขาได้ ก็เป็นหน้าที่ของบัณฑิตซึ่งจะต้องพร้อมอยู่เสมอที่จะให้ความรู้ทางวิชาการที่เปรียบเสมือนขุนทรพย์ และจะต้องพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการงานที่ดี จากสังคมที่ดี และแม้แต่ปัญหาส่วนตัวของคนแต่ละกลุ่มแต่ละเหล่าที่มีอาชีพต่าง ๆ กันว่า เขามีปัญหาอะไรบ้าง

ในขั้นแรก ถ้าความรู้ของคนอื่นยังไม่ถึงที่จะประกอบอาชีพหรือทำงานให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ บัณฑิตจะต้องเป็นผู้ชี้ให้เห็นว่าทางแก้ปัญหานั้นมีอย่างไร หรือควรทำอย่างไร ควรจะนำวิชาการเข้ามาประยุกต์อย่างไรจึงจะถูกต้อง เพื่อให้เกิดผลดี และเมื่อเกิดปัญหานั้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการทำงาน ในทางทำมาหากิน หรือแม้แต่ในทางส่วนตัว คนเขาก็หวังว่าผู้ที่เป็นบัณฑิต จะชี้ทางแก้ปัญหามาให้เขาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้บัณฑิตเองก็ต้องทำตัวอยู่ในลักษณะที่พร้อมที่จะเป็นที่พึ่งให้คนอื่นได้

สรุปแล้ว บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไม่ว่าสาขาวิชาใด ๆ ก็ตาม เช่น ไปประกอบอาชีพเป็นวิศวกร ช่างก่อสร้าง ทนาย ผู้พิพากษา หรือไปเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีก็ต้องสำนึกเสมอว่าตัวเอง

เป็นครูและคนอื่นเขาหวังพึ่งท่านในฐานะเป็นขุนทรัพย์ เป็นขุนแห่งวิชาความรู้ และทางแก้ปัญหาต่าง ๆ เพราะได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิต

ประการที่ 2 บัณฑิตจะต้องเป็นผู้ที่ซุกคบกพร่อง ทั้งในการงานและในคนอื่นให้เข้าตัว ได้ทราบ บัณฑิตได้เข้าไปทำงานในที่ใด ๆ ก็ดี ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานราชการ ธุรกิจ เอกชน โรงงาน อุตสาหกรรม บัณฑิตนั้นจะต้องเป็นผู้ที่สามารถซุกคบกพร่องของการทำงานแต่ละอย่างเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของบัณฑิต จะต้องเป็นสิ่งที่พึงได้ ตามความคิดเห็นของศาสนาพุทธ แต่การซุกคบกพร่องให้ใครเห็นนั้นเขาอาจจะฟังก็ได้หรือไม่ฟังก็ได้ หรือเขาอาจจะโกรธเลยก็ได้ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เราต้องยอมรับในสังคมปัจจุบัน จึงต้องพิจารณาโดยอาศัยความเป็นบัณฑิต พิจารณาว่าถึงวาระใดหรือโอกาสใดควรหรือไม่ควรที่จะซุกคบกพร่องให้เขาเห็น และต้องทำด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

ประการที่ 3 บัณฑิตควรจะคบคนที่ควรคบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะเหตุว่าคนที่ควรคบอาจเป็นผู้มีอำนาจวาสนา และสังคมในปัจจุบันไม่เหมือนสังคมในสมัยพุทธกาล เปลี่ยนแปลงไปมากมายเหลือเกิน ภายในระยะเวลา 2500 ปี เราจะไปถือตามหลักที่ท่านชี้ไว้ในพระไตรปิฎกแล้วจะไปปฏิบัติตามนั้นก็เห็นจะไม่ได้ ไม่ใช่ว่าหลักการที่ท่านชี้แนะไว้ไม่ดี แต่ว่าการสมัยมันเปลี่ยนไปมาก เราก็ต้องหาวิธีการที่เหมาะสม

ประการที่ 4 บัณฑิตจะต้องเป็น “เมธาวิ” ซึ่งแปลตรง ๆ ว่าเป็นคนฉลาดปราดเปรื่อง ผมฟังดูแล้วก็นึกขึ้นมาว่าที่แรกบอกว่าบัณฑิตเป็นคนที่น่าคบและเป็นคนซุกคบกพร่อง ประการสุดท้ายซึ่งบอกว่าเป็นเมธาวิ ใจผมว่าเป็นเมธาวินี้ไม่น่าคบเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าเป็นคนที่รู้ไปทุกอย่างไปไหนก็ชี้แจงแนะนำพูดไม่รู้จกจบสิ้น เป็นนักปราชญ์เสียคนเดียว ผมเคยเห็นมาหลายคนจึงอยากจะเรียนว่า เมธาวิเป็นอะไรก็ไม่ทราบเหมือนกัน คือเป็นคนฉลาดปราดเปรื่อง แต่ขึ้นกับว่าใช้ความปราดเปรื่องในทางไหน ถ้าใช้ไปในทางที่ไม่รู้จกจบสิ้น เห็นอะไรรู้หมดอธิบายได้หมดโดยที่ไม่มีใครเขาขอร้อง ก็จะเป็นคนน่ารำคาญ ผมก็หวังว่าบัณฑิตแต่ละท่านจะได้ความรู้ว่าไม่เป็นคนเช่นที่พระไตรปิฎกบอกไว้คือเป็นเมธาวิ

ในพระไตรปิฎกหมวดเดียวกันนี้มีข้อ 2 ค่ะ กล่าวไว้ว่า บัณฑิตจะต้องเป็นผู้ยินดีในธรรมะที่พระอริยเจ้าประกาศ ผู้ที่ยินดีในธรรมะที่พระอริยเจ้าประกาศก็คือหมายความว่ายินดีในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือในทางสั่งสอนของศาสนาในศาสนาอื่นก็ได้ แต่ถ้าจะว่ากันในทางศาสนาพุทธแล้วพระอริยเจ้าหมายถึง พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกที่สำเร็จพระอรหันต์ ถ้าบัณฑิตยินดีในธรรมะที่ท่านเหล่านั้นประกาศแล้ว บัณฑิตก็มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นบัณฑิต ความสมัครใจทำก็สมัครใจทำต่างกันไป ผมว่าจะมีไหม ๆ ขึ้นมาเรื่อย ๆ ต่อไปจะมีลักษณะอะไรเกิดขึ้นอีก ผมก็ไม่ทราบ ทั้งหมดนี้ก็เพราะเงินมันมีอิทธิพลสำคัญที่สุดในสังคม ทำอะไรต้องได้เงิน ทำอะไรต้องมีทุน

รอนมา อะไร ๆ ก็เกิดขึ้น ต่อไปจะเป็นอย่างไร ผมในฐานะที่เป็นคน ๆ หนึ่งหรือจะเรียกว่าเป็นบัณฑิตก็ได้ เพราะสอบได้ปริญญามาแล้ว ก็ขอเรียนให้ทราบถึงความหนักใจทางด้านนี้ คือ เรื่องธรรมะของพระพุทธเจ้า ไม่รู้ว่าองค์ไหน ไม่รู้ว่าสอนว่าอย่างไร ไม่รู้ว่าแปลแตกต่างกันอย่างไรแล้ว บางลัทธิว่าบาลีสั่งว่าบวชเป็นพระต้องโกนคิ้ว บางลัทธิไม่โกน อะไรอย่างนี้นะครับ มันก็เป็นเรื่องสับสนในใจของคนที่นับถือศาสนา ทั้ง ๆ ไป แล้วก็ไม่มีสติปัญญาไปคิดไปอ่านอะไรมา ตัวอย่างเช่นผมนี้แหละครับเวลานี้ก็กลายเป็นแค่ศรัทธา อย่างอื่นก็ไม่เอาแล้วเป็นศรัทธาวัดบ้านท่อ เห็นจะไม่มีลัทธิอื่นใดได้

ประการที่ 5 ภาษาบาลีว่า อุดทานํ ทมยณติ ปณจิตา แปลว่าบัณฑิตทั้งหลายย่อมมีความซื่อหุ่ยนในตนเอง โลกทุกวันนี้เราจะไปตั้งอยู่ในกรอบอะไรที่แข็งแรงนักไม่ได้ คนทั้งปวงโดยเฉพาะอย่างยิ่งบัณฑิตจะต้องมีความรู้ ในทางที่จะซื่อหุ่ยนตนเองเข้ากับสถานการณ์ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนไปเปลี่ยนกลับอยู่ทุกขณะจิต ถ้าเราไปแข็งแรงตั้งอยู่ตลอดกาลแล้ว เราอาจจะอยู่กับเขาไม่ได้ แล้วเราอาจจะไม่ได้ทำประโยชน์อย่างที่เรากำลังทำได้ เพราะฉะนั้นบัณฑิตจำเป็นต้องมีความรู้ในทางซื่อหุ่ยน ซื่อหุ่ยนในที่นี้หมายความว่าซื่อหุ่ยนโดยไม่เสียหลักการ ความรู้บางอย่างซึ่งเรารู้ แต่บางโอกาสต้องนำมาใช้ให้เหมาะสมกับเวลา ต้องซื่อหุ่ยนคือเก็บความรู้ไว้บ้าง ถึงเวลาค่อยเอาออกมาแสดง ซึ่งเท่ากับเป็นการให้โอกาสตัวเราเองนำความรู้ที่เรานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไปได้ โดยที่ไม่ไปตัดหนทางของตัวเองตั้งแต่แรก การซื่อหุ่ยนที่ภาษาบาลีเรียกว่า ทมยณติ แปลว่าความซื่อหุ่ยนนี้แหละสำคัญนักที่จะต้องรักษาเอาไว้โดยที่ตัวเองก็ยังนับถือตัวเองได้ว่าเป็นบัณฑิต ผมจึงเห็นว่าสำคัญ เพราะลักษณะของบัณฑิตที่บอกไว้นี้ทำให้บัณฑิตมีโอกาสมาก ในทางที่ใช้ชีวิตทำมาหากินหรือรับราชการทำนบอกว่าบัณฑิตนั้นนอกจากจะซื่อหุ่ยนได้แล้วยังคงจะต้องซื่อหุ่ยนเป็นอีกด้วย

ประการที่ 6 บัณฑิตย่อมไม่หวั่นไหวเมื่อถูกคำหิณสีเตยนหรือสรรเสริญ หมายถึงจะถูกคำหิณสีเตยนอย่างไรก็ไม่หวั่นไหว ไม่โกรธ ไม่แค้น ไม่น้อยอกน้อยใจ และเมื่อถูกสรรเสริญอย่างไรก็ไม่หลงระเริง เพราะในสังคมปัจจุบัน ถ้าใครมาด่าแล้วเราโกรธหรือหวั่นไหวก็จะอยู่ไม่ได้ไม่นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพหนังสือพิมพ์มีอยู่เสมอ ถ้าจะไม่อ่านหนังสือพิมพ์เสียเลยก็ไม่ทันเหตุการณ์ แต่ถ้าอ่านแล้วก็ต้องไม่หวั่นไหว หากถูกคำหิณหรือถูกวิจารณ์หรือถูกด่าเล่นเฉย ๆ ก็ไม่หวั่นไหว การสรรเสริญคงจะน้อย การสรรเสริญที่มาจากผู้ใกล้ชิดผู้ได้บังคับบัญชา อาจเป็นหลุมพรางเป็นอันตราย หรือทำให้เราลืมหูลืมตาคิดว่าตนเองเป็นผู้วิเศษจริง ๆ ทำอะไรโดยที่ไม่คิด ไม่ปรึกษาใคร ไม่คิดล่วงหน้าแล้วก็ไปกันอันตรายต่อต้านและฐานะ

ประการที่ 7 บัณฑิตต้องสามารถวางตัวเฉยได้โดยไม่มีปฏิกิริยาต่อทุกข์หรือสุข ก็หมายความว่าเมื่อบัณฑิตทั้งหลายถูกสุขและทุกข์กระทบกระทั่งย่อมไม่แสดงอาการสูง ๆ ต่ำ ๆ ความแรงกระแทกนั้น คือ ไม่ใช่ถูกบาปอกตบอกลที่ตกแล้วกระเด็นขึ้นมา กระแทกลงเราก็ไม่กระแทกต่อ ทุกข์ก็คือ

สุขก็คิดว่ามันเป็นแรงกระแทกมาที่ตัวเรา ถ้าเรากระแทกไปตามแรงนั้นด้วย เราก็ตั้งตัวอยู่ไม่ได้ไม่ว่าจะไปในทางทุกข์หรือทางสุข บางเวลาอาจจะมีทุกข์เพียงเล็กน้อย อาศัยแรงในตัวเรากระแทกตามทุกข์ จึงทำให้เกิดเป็นทุกข์หนักจนเราเห็นว่ามันแก้ไม่ได้ เสียความคิด เสียสมอง เปลืองแรงเปลืองกาย โดยที่ไม่จำเป็น หรือบางครั้งอาจจะมีสุขมากระทบตัว ซึ่งความสุขนั้นก็เป็นเรื่องเล็กน้อยไม่จำเป็นต้องยินดีอะไรนัก แต่อาศัยบวกลบจากกายเราเข้าไปด้วยกลายเป็นเรื่องใหญ่โต กลายเป็นสุขใหญ่โต ถึงยังกิน 7 วัน 7 คืน เมามายเสียคนและเสียทรัพย์ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่บัณฑิตไม่ควรจะกระทำ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นสิ่งที่บัณฑิตควรรู้ ซึ่งรวบรวมได้จากหลักการของพระพุทธศาสนา ถัดนำมาปรับให้เข้ากับสังคมและสภาพการณ์ปัจจุบัน

จะเห็นว่านอกเหนือจากวิชาเฉพาะสาขาที่เรียนมาโดยตรงแล้ว บัณฑิตยังต้องมีความรู้อีกมากมายหลายอย่าง คือ

1. บัณฑิตต้องมีความรู้ในทางที่เข้ากับคนอื่น ๆ ที่เขาเรียนมาทางอื่นได้ ตัวอย่างเช่น บัณฑิตที่สำเร็จสาขาวิชาด้านวิศวกรรมศาสตร์ระดับปริญญาเอก มีความรู้ทางวิชาการดีเยี่ยม แต่ถ้าหากออกไปทำงานจะเห็นว่าไม่เพียงพอจะต้องรู้ด้านอื่นอีก เช่น จะต้องรู้วิธีการปกครอง และนอกจากจะรู้หลักต่าง ๆ ตามพระพุทธศาสนาสอนไว้แล้ว ยังจะต้องรู้จักวิธีการเข้ากับคน รู้จักตัดสินใจ มีการริเริ่ม ต้องบริหารงานได้ถูกต้องและมีความสามารถที่จะให้ผู้อื่นเชื่อได้ว่า ท่านเป็นผู้บริหารงานได้ด้วยตัวท่านเอง แต่ถ้าท่านเห็นการงานทั้งปวงที่ท่านทำเป็นแต่เพียงเครื่องจักร ท่านคอยชนนื้อด คอยวางให้มันถูกรูปร่าง ปรับถูกเกณฑ์แล้วก็พอเพียงเท่านั้นเห็นจะไม่ได้ เพราะถ้าทำอย่างนั้นบัณฑิตผู้สำเร็จวิศวกรรมศาสตร์ ถึงแม้จะมีความรู้แตกฉาน มีความสามารถปราดเปรื่องอย่างไรในสาขาวิชาของท่าน ท่านก็ไม่สามารถจะเป็นนายของตัวเองได้ จะต้องเป็นลูกน้องเขาตลอดไป บางคนที่เขาไม่เคยเรียนสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ เขาอาจจะเรียนกฎหมายหรือเรียนบริหารธุรกิจ หรือแม้แต่เรียนรัฐศาสตร์ เขาก็มาขึ้นเป็นเจ้าเป็นนาย ท่านเป็นวิศวกร ท่านทำงานด้านวิศวกรไป จึงเห็นได้ว่า บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทุกสาขาวิชานั้น เมื่อออกไปประกอบอาชีพแล้ว ไม่ว่าจะเป็นวิชาใดก็เป็นหัวหน้าหน่วยงานได้

2. ต้องสามารถปกครองคนที่เขาเรียนมาในทางวิชาการอื่นๆ ได้ คือจะต้องมีความรู้ในสาขาวิชาอื่นอย่างน้อยก็พอที่จะเข้าใจคำพูดคำรายงานของเขาได้ แม้ว่าไม่ละเอียดก็แสดงหลักการได้ว่าให้เขาทำอย่างไร ปัจจุบันเราเริ่มให้คนทำงานแบบเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือแบ่งกันเป็นประเภท รู้สึกว่าไม่เป็นธรรมสำหรับบัณฑิตทั่ว ๆ ไป เพราะเหตุว่าเรียนอะไรก็ต้องทำอย่างนั้น เรียนวิศวะ ก็ไปดูแลเครื่องยนต์ เรียนเกษตรก็ไปปลูกต้นไม้ เรียนการศึกษาก็ไปเป็นครู เรียนรัฐศาสตร์ก็ไปเป็นปลัดอำเภอ ถ้าทำได้เพียงเท่านี้ก็น่าเสียดายที่สุด ตัวอย่างคือ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมา เช่น สำเร็จปริญญารัฐศาสตร์ก็ไปสอบปลัดอำเภอ สำเร็จนิติศาสตร์ก็ไปสอบอัยการ บัณฑิตเวลานี้ก็สอบกันมาก เช่น ต้องการ 100 ตำแหน่ง สมัครเป็น 10000 - 20000 คน คิดค่าสอบหัวละ 40 บาท ก็รวบแล้วเสร็จแล้วก็เรียกกันเพียง 3-5 คน หรือไม่เรียกเสียเลยก็ได้ เพราะมีกฎว่าถ้าสอบได้แล้วไม่เรียกภายใน 2 ปี

ก็แล้วกันไป ไปหางานใหม่ นี่ก็เป็นเรื่องที่เราทำกันอยู่แล้วบัณฑิตที่สำเร็จวิชาออกไปก็น่าเห็นใจ เพราะเขาไม่มีทางอื่น เมื่อสำเร็จแล้วก็ออกไปสอบกันอีก ชีวิตก็เต็มไปด้วยการสอบไล่ตลอดเวลา

3. ต้องรู้จักยืดหยุ่นตามหลักของศาสนาพุทธ เพราะระบบราชการไทยเราทุกวันนี้ยังไม่เห็นการประจบ จะเห็นว่าเวลาไปไหนมีคนคอยรับรอง ต้องมีการต้อนรับ ทำอะไรให้เป็นเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นการเปลืองแรงเปลืองงานของฝ่ายต้อนรับ คนที่เป็นบัณฑิตอาจจะนึกถอยใจตัวเองว่านี่เราประจบ นาย แต่ว่าเราต้องยอมรับความจริงในสังคมว่าทุกวันนี้ นายเขาชอบประจบ เมื่อชอบประจบเราก็ต้องประจบ เราจะไปทำลายอนาคตตัวเองในหลักการที่คนอื่นเขายังไม่เห็นด้วย ประจบมันมีหลายแบบ เราประจบแต่พองาม ไม่ให้เป็นอันตรายต่ออาชีพเราได้ เพื่อความสะดวกในการที่จะทำงานต่อไปจะได้ไม่มีใครมาคอยขัดคอ คัดจ้างให้เสียค่าจ้างใจ หรือประจบเพื่อให้ฐานะของเราดีขึ้นก็ได้ ถ้าเห็นว่ามี ช่องทางจะไป การประจบเป็นวิชาการขั้นสูงสุด บัณฑิตต้องคิดว่าเราทำงานเพื่ออะไร ทำราชการก็เพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง ทำธุรกิจก็เพื่อความก้าวหน้าความสำเร็จของธุรกิจ แต่เมื่อทางที่จะไปถึงสิ่งเหล่านั้นได้ อาจต้องมีการเอาอกเอาใจกันบ้าง เราก็จำเป็นต้องทำ ถ้าเข้าไปแล้วไม่ยอมประจบใครเลย มีหน้าซำยังไปทำท่าเขม่นคนที่เค้าประจบอีก ก็อยู่ไม่ทน ที่ติดตั้งใจไว้จะทำอะไรให้บ้านเมืองก็ทำไม่สำเร็จ พวกเราในมหาวิทยาลัยมีอุดมการณ์ด้วยกันทุกคน เราอาจไม่เห็นด้วยกับสิ่งเหล่านี้ แต่เมื่อความเป็นจริงในชีวิต เป็นสภาพจริงซึ่งเราขัดล้างให้หมดไปจากสังคมไม่ได้ เราต้องทนไปก่อนเพื่อความเจริญของเราเอง เพื่อความก้าวหน้าของเราเอง ซึ่งจะทำให้เราเป็นผู้ขัดล้างสิ่งเหล่านี้ได้ในภายหลัง ผมเห็นว่าความรู้นี้เป็นเรื่องสำคัญมาก คือ เราเตือนให้รู้ตัวในข้อนี้ เพราะเหตุว่าบัณฑิตจบใหม่ถ้าไม่ได้รับความรู้ ไม่ได้รับคำคัดค้านในเรื่องนี้ ก็เป็นไปไม่ได้ 2 ทาง คือ ในทางแรกมีอุดมการณ์แข็งขันแข็งจนถูกโค่นจนหัก ในที่สุดทำงานไม่ได้ รับราชการก็ไม่ได้ หรือทำงานอื่นก็ไม่ได้ ไม่มีใครเขาคบด้วย ทางที่สอง บางคนไม่รู้ตัวก่อน เมื่อออกไปประสบเข้านึกว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ เขาทำกันแบบนี้ กลุ่มหลงจนกลายเป็นคนชั่วหรือเสียคนไป ดังนั้นบัณฑิตทุกคนที่สำเร็จออกไปจะต้องรู้ความยืดหยุ่น ยอมรับความเป็นจริงในสังคม และพยายามปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริงในขณะนั้นโดยที่ตนเองไม่เสียไปด้วย ยังอยู่ในหลักการของตนเอง ซึ่งจำเป็นจะต้องบอกบัณฑิตก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพ จึงเห็นได้ว่าการสอนให้บัณฑิตรู้จักโลกสังคม รู้จักกาลสมัยเป็นความรู้สำคัญที่สุดที่บัณฑิตทุกท่านพึงจะมี แล้วก็โดยมีภูมิหลังตามพระพุทธศาสนาที่ผมได้กราบเรียนมาแล้วจากที่ได้ไปค้นคว้ามา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อเนก วีระเวชพิสัย

อาจจะป็นด้วยบารมีของท่านจึงไม่มีใครถามท่าน แต่การอ่านหนังสือจากบทความที่ท่านเขียนในคอลัมน์ของท่านก็คงจะได้ความรู้เหล่านั้นเพิ่มเติมต่อไป ในโอกาสนี้ตามที่ท่าน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กรุณาปาฐกถาพิเศษให้ที่ประชุมได้รับแสงสว่างทางธรรม ความรู้และคติในเรื่องของสิ่งที่บัณฑิตควรรู้ รวมถึงข้อปลีกย่อยต่างๆ นั้น ขอกราบเรียนเชิญ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กรุณากล่าวขอบพระคุณท่านอาจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ แทนที่ประชุมนี้แล้วมอบของที่ระลึกให้แก่ท่านอาจารย์ด้วย และพร้อมกันนี้ผมใคร่ขอกราบเรียน ฯพณฯ รัฐมนตรีกรุณาให้โอวาทและปิดการประชุม

ฯพณฯ ดร.สุบิน ปิ่นขยัน รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กราบเรียนท่านอาจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เคารพยิ่ง กระผมในนามของทบวงมหาวิทยาลัยและท่านอาจารย์ แกกผู้มีเกียรติทุกๆ ท่านในที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ที่ให้ความเมตตาและได้เสียสละเวลาของท่านอาจารย์โดยที่เดินทางมาจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์เพื่อที่จะมาบรรยายให้พวกเราได้รับทราบในวันนี้ ไม่ใช่เป็นการให้ความเมตตาเป็นครั้งแรก ท่านอาจารย์ได้ให้ความเมตตากับพวกเราในมหาวิทยาลัยอยู่ตลอดเวลา และได้มีการมาพบกับผู้บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐ และของเอกชนเป็นประจำ คราวนี้ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ท่านอาจารย์ได้มาให้ความรู้และให้ข้อคิดแก่พวกเรา ผมอยากจะขออนุญาตเรียนท่านผู้มีเกียรติ โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่ถามว่าทบวงมหาวิทยาลัย คือ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดให้ท่านนายกรัฐมนตรีมาพบท่านอาจารย์ที่เชียงใหม่ นี่ไม่ใช่การจัดให้มาพบที่นี้นะครับ เป็นการประชุมประจำปีของอธิการบดีของมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ จัดเป็นการประชุมทางวิชาการประจำปี แล้วที่ท่านอาจารย์ได้เป็นวิทยากรของที่ประชุมนี้มาโดยตลอด ผมในฐานะผู้รับผิดชอบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของชาติและได้นั่งฟังคำบรรยายของท่านอาจารย์ ด้วยความคิดว่าสิ่งที่ท่านอาจารย์ได้พูดนั้น ก็ขอฝากไว้กับท่านอาจารย์ที่อยู่ ณ. ที่นี้และไม่ได้อยู่ ณ. ที่นี้ ได้กรุณาช่วยคิดว่าจะนำเอาไปใช้ได้อย่างไร คิดว่าจะเป็นประโยชน์มาก ในโอกาสนี้ ผมขอเชิญพวกเราทุกคนแสดงความขอบคุณท่านอาจารย์ด้วยการปรบมือ

พนักงานที่องค์กรต้องการ

สุชาญ โกสิน

ข่าวดังในช่วง 2 - 3 สัปดาห์ที่ผ่านมา เกี่ยวกับด้านแรงงาน ก็เห็นจะมีอยู่ 2 เรื่องใหญ่ ๆ นั่นคือการที่มีมือบเรงงานไปชุมนุมกันหน้าทำเนียบรัฐบาล และขอให้รัฐบาลทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เรื่องที่อนุญาตให้นายจ้างใช้แรงงานต่างด้าวได้ กับอีกเรื่องหนึ่งก็คือ การเร่งรัดให้รัฐบาลรีบปรับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ส่วนผลจะลงเอยกันอย่างไรนั้น ก็เป็นเรื่องที่จะต้องติดตามกันต่อไป

ข้อเขียนนี้จะพยายามชี้ให้เห็นว่า ในปัจจุบัน องค์กรและสถานประกอบการต่างๆ หลายแห่งกำลังขาดแคลนแรงงานอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม (ส่วนการประมงและเหมืองแร่ นั้น มีการใช้แรงงานต่างด้าวมามากอยู่แล้ว คาดว่าขณะนี้แม้แรงงานต่างด้าวโดยเฉพาะ พม่า-ลาว-เขมร เข้ามาใช้แรงงานอย่างผิดกฎหมายกว่า 7 แสนคน) และภาคบริการเองก็ขาดแคลนไม่น้อยเช่นกัน

ทำไมจึงหาคนงาน/พนักงานยาก ? คำตอบอาจจะมีได้ 3 แนวทางคือ

1. ในตลาดแรงงาน (Labour Market) มีแรงงานเหลืออยู่จำนวนมากก็จริง แต่คุณสมบัติ (Qualification) หรือ การศึกษาพื้นฐาน (Basic Education) ไม่เหมาะสมกับงาน โดยเฉพาะงานที่ต้องใช้ฝีมือหรือโรงงานที่ใช้เทคโนโลยีสูง (Hi-Technology)

2. ในภาวะปัจจุบันนี้ มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก องค์กร/สถานประกอบการ และโรงงานอุตสาหกรรม มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทั้งในปริมาณหลักกรุงเทพฯ และในต่างจังหวัด ที่เป็นเขตส่งเสริมการลงทุน เช่น ขอนแก่น-นครราชสีมา-ระยอง-ละหานทราย-ปราจีนบุรี-พระนครศรีอยุธยา ฯลฯ นอกจากนั้น เพื่อส่งเสริมการส่งออก จึงมีการเพิ่มอัตราค่าจ้างการผลิตมากขึ้น การใช้แรงงานและความต้องการแรงงานจึงมีสูงขึ้น ด้วย ดังนั้นแรงงานจึงมีโอกาสที่จะเลือกงานได้มาก คล้าย ๆ กับว่าตอนนี้ Demand มากกว่า Supply โอกาสจึงเป็นของผู้ใช้แรงงานมากกว่าเจ้าของกิจการหรือนายจ้าง

3. องค์กร/สถานประกอบการเองก็มีความพิถีพิถันในการคัดเลือกคนงานมากขึ้นด้วย บางแห่งมีคนงานไปสมัคร 100 คน แต่องค์กร/สถานประกอบการ อาจจะเลือกได้เพียง 20 - 30 คนเท่านั้น โดยอ้างว่า มีคุณสมบัติไม่เหมาะสม หรือบางทีก็บอกว่าไม่ตรงกับ Specification (แล้วแต่ข้ออ้างในการปฏิเสธซึ่งมีมากมายหลายประการ)

องค์กร/สถานประกอบการ-โรงงาน ต้องการพนักงานแบบไหน ?

เรื่องนี้ ถ้าจะเขียนเป็นภาคทฤษฎีก็คงจะต้องเขียนกันเป็นตำราเล่มใหญ่ทีเดียว แต่จะขอสรุปเพียงสั้น ๆ พอให้เห็นภาพกว้าง ๆ หรือแนวความคิดกว้าง ๆ เท่านั้น

ก่อนอื่นจะต้องเข้าใจว่า แรงงานที่จะเข้าไปสู่องค์กร/สถานประกอบการนั้น มีหลายประเภท ซึ่งอาจจะแยกแยะได้ดังนี้คือ

1. แรงงานไร้ฝีมือ (Unskilled Labour) แรงงานประเภทนี้มีอยู่มาก เป็นพวกที่มีความรู้ น้อย หรืออาจจะไม่ได้เรียนหนังสือเลย และเป็นแรงงานใหม่ๆ ที่เพิ่งจะมีอายุพอที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานได้
2. แรงงานกึ่งฝีมือ (Semi-Skilled Labour) แรงงานพวกนี้ก็มียู่มากพอสมควร คือ เข้ามาสู่ตลาดแรงงานและมีประสบการณ์แล้ว 1-3 ปี ยังต้องพัฒนาฝีมืออีกพอสมควร
3. แรงงานมีฝีมือ (Skilled Labour) แรงงานประเภทนี้เป็นแรงงานที่มีความต้องการสูงและขาดแคลนค่อนข้างมาก เพราะความสามารถทำงานได้ทันที ไม่ต้องนำมาเสียเวลาในการฝึกอบรมหรือทดลองในการปฏิบัติงาน และมีส่วนช่วยในการเพิ่มผลผลิต (Productivity) ได้มาก
4. แรงงานประเภท Clerical คือพวกเสมียนประเภทต่างๆ ทั่วไปซึ่งปัจจุบันนี้ก็ต้องจบ ป.ว.ช หรือ ป.ว.ส เป็นอย่างน้อย
5. แรงงานประเภทช่างเทคนิคต่าง ๆ เช่น พวก Technician-ช่างกลโรงงาน-ช่างซ่อมบำรุง-ช่างประกอบเครื่องยนต์-ช่างอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ
6. แรงงานประเภทวิชาชีพเฉพาะ เช่น พวกสถาปนิก-นักฟิสิกส์-นักเคมี-นักบัญชี / การเงิน-นักกฎหมาย-นักบริหารงานบุคคล-นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
7. แรงงานประเภทที่จัดอยู่ในระดับหัวหน้างานหรือผู้บริหาร พวกนี้ก็มีการขาดแคลนมากพอสมควร ต้องมีการแย่งตัว หรือ “ซื้อตัว” กันมากทีเดียว และก็ขาดแคลนทุกสาขาอาชีพเพราะพนักงานระดับนี้จะต้องมีความรับผิดชอบสูงและต้องทำหน้าที่แทนผู้บริหารระดับสูงขององค์กรหรือเจ้าของสถานประกอบการด้วย

ในที่นี้ จะสรุปเพียงสั้น ๆ ว่าถ้าเราจะแบ่งพนักงานทั้งหมดออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ก็จะสามารถแบ่งได้ดังนี้คือ :-

1. พนักงานระดับผู้บังคับบัญชา (Supervisory Personnel) คือ พนักงานที่ทำหน้าที่เป็น หัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งก็อาจจะแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ
 - ก. ผู้บังคับบัญชาระดับสูง เช่น กรรมการ-ผู้จัดการ -ผู้อำนวยการ-ผู้จัดการส่วนต่างๆ
 - ข. ผู้บังคับบัญชาระดับกลาง เช่น ผู้จัดการแผนก-ผู้จัดการส่วน-วิศวกร ฯลฯ
 - ค. ผู้บังคับบัญชาระดับต้น เช่น พวกโฟร์แมน (Foreman) ซุปเปอร์ไวเซอร์ (Supervisor) หัวหน้างาน ฯลฯ
2. พนักงานที่ยังมิได้เป็นผู้บังคับบัญชา (Non-Supervisory Personnel) คือ พวกพนักงานประเภท 1-5 ดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากที่สุดในองค์กร/สถานประกอบการและมีความสามารถในวิชาชีพต่าง ๆ มากมายและก็ยังมีความต้องการสูงอยู่

คุณสมบัติทั่ว ๆ ไปของพนักงานระดับที่ยังมิได้เป็นหัวหน้างาน หรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นที่ต้องการขององค์กร/สถานประกอบการทั่ว ๆ ไป ได้แก่

1. มีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำงาน
2. มีความขยันขันแข็ง (ไม่ป่วย-ลา-ขาด บ่อยๆ)
3. ตรงต่อเวลา (เพราะกระบวนการทำงานต้องการความพร้อมเพรียงมาก)
4. มีความอดทน (เพราะอาจจะต้องทำงานกะดึกๆ ด้วย)
5. มีความสามารถในการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ได้รวดเร็ว
6. มีวินัยดี ไม่ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับในการทำงาน
7. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
8. มีส่วนช่วยเหลือในการเพิ่มผลผลิต (Productivity) และลดความสูญเสียเปล่าหรือสิ้นเปลืองของ

องค์การ/สถานประกอบการ

9. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป เพราะต้องสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้ เนื่องจากปัจจุบันนี้ มีการทำงานเป็นทีมกันมากขึ้น

10. สามารถที่จะปรับตัวให้พร้อมที่จะรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้

11. สนใจเรียนรู้ในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบ และยึดหลักการทำงานด้วย คุณภาพ มีการพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ

12. สนองต่อนโยบายขององค์การ/สถานประกอบการ ด้วยความเข้าใจและให้ความร่วมมือที่ดี

ถ้าพนักงานผู้ใดปฏิบัติได้ครบถ้วนทั้ง 12 ข้อ ดังกล่าวข้างต้น จัดว่าเป็นพนักงานที่ดี และย่อมเป็นที่ต้องการขององค์การ/สถานประกอบการทั่วไปและโอกาสที่ตนเองจะมีความเจริญก้าวหน้าและได้เลื่อนตำแหน่งสูง ๆ ขึ้น ไปก็มีสูงด้วย

ส่วนพนักงานระดับหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชานั้น ทางองค์การ/สถานประกอบการต่างๆ มักจะมีการสรรหา-คัดเลือก อย่างพิถีพิถันมากเพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ต้องเป็นผู้นำทีมงานที่ดีได้ ดังนั้น คุณสมบัติที่ดีของพนักงานกลุ่มนี้จึงประกอบด้วย :-

1. มีความรู้ในงาน (Job Knowledge) ดีและมีความสามารถ (Ability) ที่จะความรู้มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ไม่ใช่พวกความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด)

2. เป็นนักสื่อสารความที่ดี (Good Communicator) เพราะในการทำงานนั้น จะต้องมีการสื่อสารข้อมูลเพื่อการสั่งงานและมอบหมายงานกันอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังต้องเป็นนักฟังที่ดีด้วย (Good Listener)

3. มีความคิดริเริ่ม (Initiative) และความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ดี มีแนวความคิด (Concept) และเจตคติ (Attitude) ในเชิงบวก เพราะในฐานะของหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชานั้นจะต้องเป็นผู้นำทางความคิด (EGO-Ideal) ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา (ลูกน้อง) ด้วย

4. มีวิสัยทัศน์ (Vision) ที่กว้างไกล มองลึก-มองไกล-มองกว้าง มีความเข้าใจในธุรกิจดี สามารถคิดและวางแผนในอนาคตได้เป็นกำลังสำคัญในการที่จะช่วยพัฒนาองค์การ/สถานประกอบการ

ให้สามารถต่อสู้กับคู่แข่ง และ สร้างความเจริญเติบโตก้าวหน้าให้กับองค์กร/สถานประกอบการได้เป็นอย่างดี

5. มีความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจดี คือ เป็นทั้ง Problem Solver และ Decision Maker เพราะผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานนั้น ถูกจ้างมาเพื่อให้มาช่วยแก้ปัญหา มิใช่มาเป็นผู้สร้างปัญหา (Problem Maker) เสียเอง และ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจที่มึนนั้นมีส่วนที่สำคัญมากในการที่จะช่วยแก้สถานการณ์และ วิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

6. มีความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management) ค่อนข้างดี เพราะจะต้องสามารถนำความรู้ไปใช้ตลอดเวลาในการทำงาน เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมและพัฒนาเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงาน-ความปลอดภัยในการทำงาน-การสร้างวินัยแบบสร้างสรรค์-การดูแลสุขภาพหรือโรคอันเกิดจากการทำงาน ฯลฯ

7. มีภาวะผู้นำหรือประมุขศิลป์ (Leadership) ดี สามารถเป็นผู้สร้างทีมงานได้ และเป็น ผู้นำทีม (Team-Leader) ที่มี สามารถพาลูกทีมหรือนำลูกทีมให้ทำงานได้ด้วยความเต็มใจ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร/สถานประกอบการ ได้

8. ต้องเป็นทั้ง คนดี และ คนเก่ง คนดี คือ มีความประพฤติหรือพฤติกรรม (Behavior) ดีมีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่รักใคร่นับถือของคนทั่วไป เป็นที่ไว้วางใจของนายและลูกน้องได้ ส่วนคนเก่ง ก็คือ เก่งคิด-เก่งงาน-เก่งบริหาร/จัดการ (เพราะถ้าเก่งอย่างเดียวแต่ไม่ดี คือ ชอบทุจริต/คอร์รัปชันอย่างนี้ ความเก่งก็ไม่มีประโยชน์อะไร)

9. มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย คือ ไม่ถือเอาตัวเองเป็นใหญ่ (Self Centered) รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา (ลูกน้อง) ได้แสดงความคิดเห็นบ้าง และพยายามเน้นการทำงานเป็นทีมให้มากที่สุด นอกจากนั้น จะต้องเป็นนักประสานงานที่ดีกับหน่วยงานอื่นๆ ภายในองค์กร/สถานประกอบการด้วย ทำงานโดยยึดหลักของความถูกต้องมากกว่าถูกใจ

10. มีสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายดีเพราะถ้าเป็นหัวหน้างาน/ผู้บังคับบัญชา แล้วมีจิตใจที่ไม่ปกติ เช่น เจ้าอารมณ์ ขี้โมโห อุนเจียว มีอาการโรคประสาท ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานก็จะทนอยู่ร่วมงานด้วยไม่ได้ และปัญหาความขัดแย้งก็จะมีสูงขึ้นด้วย ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อ องค์กร/สถานประกอบการเลย นอกจากนั้น ต้องเป็นผู้ที่ไม่ขี้โรค เจ็บป่วยบ่อยๆ เพราะจะมีส่วนทำให้งานเสีย ดังนั้น ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชา จึงต้องรู้จักรักษาสภาพให้ดีตลอดเวลาด้วย (บริหารเวลาให้มีเวลาออกกำลังกายและพักผ่อนให้มากขึ้น)

สรุปก็คือว่าบรรดาคุณสมบัติหรือคุณลักษณะดังกล่าวต่าง ๆ ข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่เชื่อแน่ว่าทุกองค์กร/สถานประกอบการต่างๆ มีความต้องการเป็นอย่างยิ่ง แต่การที่จะหาพนักงานหรือบุคลากรที่มีคุณสมบัติพร้อมบริบูรณ์ทุกอย่างกันนับว่าเป็นเรื่องยาก เข้าทำนองคำกล่าวที่ว่า “No One Perfect” แต่ทางองค์กร/สถานประกอบการเองก็ต้องมีส่วนอย่างมากในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development) ในองค์กร/สถานประกอบการของตนเอง เพราะจะมีส่วนเป็น

อย่างมากที่จะช่วยให้องค์กร/สถานประกอบการของตนประสบความสำเร็จในธุรกิจหรือการทำงานในที่สุด

สุชาญ โกสิน

PAYAP UNIVERSITY

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถาม

เรื่อง “ความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ที่มีต่อบุคลากรในองค์กร
ที่ดำเนินการศึกษาดูงานคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ”

กรุณาเติมข้อความและเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของท่าน

- 1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
- 2. อายุ.....ปี
- 3. ตำแหน่งงาน.....
- 4. จำนวนพนักงานทั้งหมดในองค์กรของท่าน.....คน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของท่านที่มีต่อบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ ที่ท่านรับเข้าทำงานในหน่วยงานของท่าน

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
1. เหตุผลของการรับบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยพายัพ เข้าทำงานในหน่วยงานของท่าน					
1.1 ชื่อเสียงของสถาบัน					
1.2 ผลการเรียน					
1.3 กิจกรรมเสริมหลักสูตร					
1.4 บุคลิกภาพ					
1.5 อื่น ๆ โปรดระบุ.....					
2. ความรู้ความถนัดในการปฏิบัติหน้าที่และทัศนคติของ การรับบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจเข้าทำงาน					
2.1 การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา					
2.2 การประยุกต์ความรู้ให้เกิดประโยชน์					
2.3 ความสามารถเรียนรู้งานใหม่ได้เร็ว					
2.4 การใฝ่หาความรู้ และทักษะเพิ่มเติม					
2.5 ความสามารถในการประสานงาน					
2.6 ความสามารถพัฒนางานในหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
2.7 การทำงานเป็นระบบมีการวางแผนและการจัดการที่ดี					
2.8 ความรู้ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร					
2.8.1 ด้านการเขียน					
2.8.2 ด้านการอ่าน					
2.8.3 ด้านการฟัง					
2.8.4 ด้านการพูด					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
2.9 ความรู้ความสามารถด้านอื่นๆ ที่ท่านคิดว่ามีความจำเป็นต่อวิชาชีพ					
2.9.1 ภาษาอังกฤษ ไพร่กระบุ.....					
2.9.2 คอมพิวเตอร์ ไพร่กระบุ.....					
2.9.3 เทคโนโลยีใหม่ๆ ไพร่กระบุ.....					
3. บุคลิกภาพด้านการปฏิบัติงานหลังการรับข้อคิด คณะบริหารธุรกิจเข้าทำงานในหน่วยงาน					
3.1 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
3.2 ความรอบคอบ					
3.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง					
3.4 การปฏิบัติตามกฎระเบียบ					
3.5 การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในงาน					
3.6 ความรับผิดชอบในงาน					
3.7 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้					
3.8 ความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่น					
3.9 การตรงต่อเวลา					
3.10 การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา					
3.11 มีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรขององค์กรได้ อย่างมีประสิทธิภาพ					
4. บุคลิกภาพด้านสังคม อารมณ์ และสุขภาพ					
4.1 เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี					
4.2 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
4.3 ความสุภาพเรียบร้อย					
4.4 การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น					
4.5 การเป็นผู้นำ และ/หรือผู้ตามที่ดี					
4.6 การพัฒนาตนเอง					
4.7 การควบคุมอารมณ์					
4.8 ความร่าเริง แจ่มใส					
4.9 ความอ่อนน้อมถ่อมตน					
4.10 การปรับตัว					
4.11 ความเมตตา กรุณา					

ตอนที่ 3 : โปรดแสดงความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงคุณภาพบัณฑิต

3.1. ด้านคุณสมบัติของบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยพายัพในอนาคต

.....

.....

.....

.....

.....

3.2. ด้านวิชาชีพ

.....

.....

.....

.....

.....

3.3. ด้านอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

**3.4. ในอนาคตท่านจะตัดสินใจเลือกรับบัณฑิตของคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยพายัพ
เข้าทำงานในหน่วยงานของท่านอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด**

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

.....